

Hek, Jiří; Vlašín, Štěpán

Obléhání divadla : (vzájemná komunikace Jaroslava Kvapila a Jiřího Mahena)

In: *Otázky divadla a filmu. I. Závodský, Artur (editor). 2., upr. vyd. Brno: Universita J.E. Purkyně, 1970 [i.e. 1972], pp. 171-206*

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/120415>

Access Date: 29. 11. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

OBLÉHÁNÍ DIVADLA

(Vzájemná korespondence Jaroslava Kvapila a Jiřího Mahena)

V prosinci r. 1932 píše Jiří Mahen Vladislavu Vančurovi delší dopis, v němž jednak utěšuje Vítězslava Nezvala a Vladislava Vančuru po jejich špatných zkušenostech s divadly, jednak se ve vzpomínkách vrací k vlastním zážitkům: „Divadlo dá mnoho práce, když se obléhá. Mělo by těch jevišť býti aspoň pět, aby obléhání jednoho nebo dvou nevypadalo snad zbytečně tragicky — ale co dělat, když jich není pět? ... Ty vnitřní zkušenosti, které jsem draze zaplatil ve vlastním slova významu, mně povídají, že by to bylo opravdu více než strašné, kdyby se zase vracely doby našeho mládí, kdy bylo k dispozici pro uměleckou práci vlastně jenom jedno divadlo a kdy člověk úžasně trpěl náladami těch druhých, kteří o divadle rozhodovali.“

Do zkušeností Jiřího Mahena s dobýváním jediného divadla pro uměleckou práci dává nahlédnout korespondence Jiřího Mahena s Jaroslavem Kvapilem. Kvapil byl od r. 1900 režisérem a dramaturgem, od r. 1912 šéfem činohry pražského Národního divadla. Jiří Mahen tenkrát dozrával v dramatika a pokoušel se proniknout na jeviště Národního divadla. Po-dařilo se mu to až v r. 1910 Janošikem. Ale už předtím ucházel se čtyřmi hrami o tuto pražskou scénu.

První Mahenovy zkušenosti s oficiálním divadelnictvím byly tedy dost trpké — ale ani později neměl Mahen v českých divadlech na různých ustláno. Proto pochopíme trpký povzdech z citovaného dopisu Vladislavu Vančurovi: „Vždyť jsem z jedné takové premiéry také utekl za Tebou, prostě abych viděl nějakého člověka na tomto světě, abych se na něho podíval, abych si ho jaksi duševně změřil a abych si nezoufal nad tou hromadou nepoetického hnoje, na kterou se někdy divadlo proměnití musí, ale na kterou se u nás divadlo proměňuje velmi ochotně a příliš často.“

Jaroslav Kvapil nepatřil rozhodně k těm, kdož Mahenovi ztrpčovali život dramatika, i když ani on se vždycky s Mahenem neshodl a — jak

ukazuje vzájemná korespondence — docházelo mezi oběma také k ostřejší výměně názorů; ta však neměla vliv na další jejich spolupráci.

Korespondence obou umělců začíná nedatovaným dopisem, patřícím zřejmě do r. 1907; jde v něm o inscenaci Mahenovy aktovky Klíč, k níž pak nedošlo. Korespondence z období před uvedením Janošíka je zřejmě mezerovitá. Nedochovaly se dopisy týkající se předchozích Mahenových her a marných pokusů proniknout s nimi na scénu (Prorok, Theseus, První deště a zmíněný už Klíč).

Ani korespondence o Janošíku není úplná. Ale i tak dává zajímavý obraz všech peripetií jednání mezi autorem a dramaturgem. Vztahy se vyostřily, když autor nechtěl přijmout Kvapilovy návrhy na redukci některých scén, především proslulé závěrečné scény pod šibenicí. Nakonec dramaturg Kvapil ustoupil, Mahen probojoval své znění — a po úspěchu premiéry se Jaroslavu Kvapilovi omluvil za poněkud prudší tón v jednání.

Jaroslav Kvapil vyjednává pak o překlad Janošíka do němčiny, dokonce byl ochoten v Berlíně hru režirovat. Jednání však nevedlo k pozitivnímu závěru.

Další vyostření vztahu obou umělců přinesla Mahenova hra Píseň života, zadaná Národnímu divadlu počátkem roku 1914. To už byl Jaroslav Kvapil šéfem činohry. Jiří Mahen nechtěl hru přepracovat podle Kvapilova návrhu. Když pak tříčlenná ředitelská rada Píseň života odmítla, cítil se Mahen oklamán a reagoval podrážděným dopisem, který pak ještě rozvedl obšírnějším výkladem svého stanoviska. Kvapil v britkosti odpovědi nezůstal nic dlužen a své stanovisko obhájil. O tom, že ani ostřejší výměna názorů nezkalila vzájemné vztahy, svědčí další korespondence o hře Mrtvé moře, kterou Mahen v létě r. 1914 zadal Národnímu divadlu. Mezi dopisy o Písni života a jednáním o Mrtvém moři uplynulo půl roku, ale oba pisatelé si vedou zcela klidně, věcně. Jaroslav Kvapil projevuje skutečný zájem o uvedení Mrtvého moře. Cenzurní potíže za první světové války však inscenaci zdržely o několik let.

Podobně přátelsky se angažuje Kvapil i pro Mahenovu veselohru Ulička odvahy, zadanou Národnímu divadlu na podzim r. 1916. Je proto skutečně pobouřen velkopanským odmítnutím intendanta Kvěcha, který strohou poznámkou, že hru „nepokládá za vhodnou k provozování na Královském českém zemském divadle“, rozhodl o jejím osudu. Kvapil proti tomuto rozhodnutí marně protestoval.

Stejně trpkou cestu na jeviště prodělávala i další Mahenova hra — Nebe, peklo, ráj, která nebyla v září r. 1918 cenzurou doporučena. Po odkladech se však jak Mrtvé moře, tak Nebe, peklo, ráj dočkaly uvedení na jevišti Národního divadla, obě s Eduardem Vojanem v hlavní roli. Jen Ulička odvahy Národní divadlo minula, premiéru měla v Brně.

Další etapa vzájemné korespondence už spadá do období první republiky. V letech 1921—28 byl Jaroslav Kvapil režisérem ve Vinohradském divadle. Opakuje se situace jako na počátku korespondence, jenže místo nezkušeného autora, usilujícího o první divadelní úspěchy, stojí tu už Jiří Mahen jako renomovaný divadelní autor. Korespondence zachycuje jednání o inscenaci Mahenovy hry Dezertér a především o uvedení Janošíka

na Vinohradech. Janošík byl totiž smluvně vázán pro Národní divadlo a Vinohradské divadlo vedlo dost složité jednání o to, aby hra byla pro ně uvolněna.

Když Jiří Mahen u příležitosti Kvapilovy šedesátky bilancuje vzájemné vztahy v minulosti, právem konstatuje: „Byly chvíle, kdy jsme si rozuměli i nerozuměli, jak už to mezi lidmi bývá. Ale nakonec rozumí člověk člověku a já Vám přeju do budoucnosti všechno dobré.“

Vzájemná korespondence Jaroslava Kvapila a Jiřího Mahena, byť se nedochovala v úplnosti, odkrývá mnohá zajímavá fakta z divadelního zákulisí. Především pro dataci vzniku Mahenových her a pro jejich osudy na jevišti je pramenem nedocenitelným.

EDIČNÍ POZNÁMKA

Dochovaná část vzájemné korespondence Jaroslava Kvapila a Jiřího Mahena obsahuje celkem 29 dopisů Kvapilových a 19 Mahenových. Ve třech případech jsou ovšem dochovány jenom nepodepsané kopie strojopisů Mahenových dopisů a jeden Mahenův koncept; z následující korespondence, zejména Kvapilovy, je však zřejmé, že také tyto dopisy byly skutečně odeslány, a to ve znění totožném se zachovanými kopiemi, resp. s konceptem. Kromě jediného kusu je tato korespondence dnes uložena v literárním archívu Památníku národního písemnictví v Praze; jeden dopis Mahenův (č. 41 našeho souboru) nalezneme ve sbírkách literárního oddělení Moravského muzea v Brně. Časově patří celá korespondence do období let 1907–1932. Z kontextu je zřejmé, že chybí při nejmenším několik dopisů, zejména z prvního období styků obou umělců, kdy korespondence byla četnější a měla vysloveně pracovní charakter. Je však málo pravděpodobné, že by chybějící čísla korespondence mohla ještě být nalezena. Literární pozůstalosti obou umělců tvoří rozsáhlé a uzavřené celky ve veřejných sbírkách (zejména v literárním archívu PNP).

Jako celek nebyla dochovaná korespondence obou umělců dosud publikována. Editoři tohoto souboru otiskli část vzájemné korespondence Kvapilovy a Mahenovy v knižní publikaci *Adresát Jiří Mahen* (Praha 1964). Jejich výběr byl ovšem podřízen zaměření této publikace – šlo o výběr dopisů, určený nejširším čtenářským vrstvám. Záměrně musely proto být pomínuty zřetele odborné a souvislost jednotlivých čísel souboru byla narušena ohledem na jistou atraktivnost obsahu.

Tento soubor tedy zveřejňuje poprvé všechna dnes dostupná čísla korespondence Jaroslava Kvapila a Jiřího Mahena. Dopisy jsou tištěny celé, jen adresy dopisů – pokud byly na nich přímo uvedeny – a předtištěné hlavičky některých listů jsme přesunuli do poznámkového aparátu. Pisatele odlišujeme rozdílným tiskem: Kvapilova korespondence je tištěna antikvou, Mahenova kurzívou. Pisateli zdůrazněný text (podtržení apod.) jednotně tiskneme proloženě. Dopisy řadíme chronologicky.

Pravopis dopisů sjednocujeme z hlediska dnešní normy. U dublet se přikláníme k tvarům progresivním; v počestně podobě uvádíme i cizí slova, která oba autoři psali v původní podobě (např. chef, repertoire, saisona apod.). Charakter těchto dopisů není téměř úpravami narušen, neboť oba pisatelé se vyhýbali specifickým zvláštnostem. Zkratky rozepisujeme; jejich čtení ve všech případech bylo nesporné. Slovy vypisujeme také číselné údaje v textu. Uvozovky u názvů literárních děl a institucí vypouštíme. Neopravené překlady v dopisech psaných strojem a chyby vzniklé nedopatřením (interpunkce, zjevná přepsání) opravujeme. Na významnější opravy upozorňujeme v poznámkách; slova doplněná podle smyslu textu a Mahenův podpis u nepodepsaných konceptů a kopií dopisů psaných strojem uvádíme v hranatých závorkách. V jediném případě jsme opravili nesprávnou dataci. Upozorňujeme na ni a svůj postup zdůvodňujeme v poznámkách k dopisu č. 23. Zde i na několika dalších místech, kde jsme dataci doplnili či zpřesnili (např. podle data poštovního razítka na obálce), uvádíme datum v hranatých závorkách.

Dnešním majitelům dopisů – literárnímu archívu Památníku národního písem-

nictví v Praze a literárnímu oddělení Moravského muzea v Brně — a paní Karle Vančurové-Mahenové děkujem za laskavý souhlas s otištěním.

Na vysvětlivkách k edici podílela se prom. fil. Stanislava Cihartová, při přípravě textů pro tisk spolupracovaly Tereza Müllerová a Marie Zahradníčková. Patří jim náš dík.

1

Vážený pane,

dovoluji si sdělit s Vámi, že jsem prostě rád, že již jednou se mi podařilo poslat Vám něco, co by se zamlouvalo.

Bývalo mi už třikrát trapno čist rozhodnutí ředitelstva o Proroku¹ etc. — rozhodnutí někdy příliš nějak chladná. A pak já, který jsem s herci tak intenzívně žil² a kolem kterého najednou všichni chodili pro jeho sny cizí etc.!

Moje Paní z námoří³ byl také trochu stesk uražené pýchy.

A vždyť je přece možno vždy se domluvit! —

Dávám Vám, vážený pane, úplnou volnost v mé hře. Možno-li, prosím, raďte udělit Petra⁴ p. Vojanovi. Chystal jsem pro něho Thesea⁵ — a nepovedlo se mi. Snad teď bude se mi vést lépe.

Vždy uctivý

Jiří Mahen

Dopis, 1 dvojlist (174 mm × 111 mm), perem na str. 1. — Bez označení místa a data.

¹ *Prorok* — Mahenova hra, otištěná v časopise *Květy* 28, 1906.

² Mahenovy první hry byly uvedeny na jeviště: *Konec dona Juana* v Uranii 27. května 1905, *Úspěch ve Smíchovském divadle* 24. ledna 1906. Jiří Mahen se ovšem uplatnil i jako režisér (ve vzdělávacím klubu *Pokrok* na Žižkově režíroval 30. dubna 1906 hru *O. Mirbeaua Špatní pastýři*) a divadelní referent.

³ Jiří Mahen psal divadelní referáty především do *Práce* (1905) a do *Nové omladiny* (1906–1907). Referát o Ibsenově *Paní z námoří* se nám nepodařilo mezi nimi najít. Premiéra v režii Jaroslava Kvapila v ND 19. 12. 1905. — Může však jít i o narážku na Mahenovu báseň *Paní z námoří* (*Besedy Času* 12, 1907, str. 113, lyrický nekrolog za Hanu Kvapilovou).

⁴ *Petr* — jedna z postav Mahenovy jednoaktovky *Klíč* (1907), inspirované ruskou revolucí r. 1905. K provedení *Klíče* pražským Národním divadlem nedošlo.

⁵ *Theseus* — Mahenova hra, vydaná tiskem r. 1909.

2

V Praze 15. 9. 1909

Velectěný pane,

*pouhou náhodou zvěděl jsem už v Národním divadle, že jste zadal hru *Janošík*;¹ jinak, jak jsem Vám už psal, míjejí zadané hry obvykle můj stolek, a leda v nerozhodných případech bývám požádán za svůj — nerozhodující — úsudek. Tentokrát mě opravdu zaujala zpráva, že jste napsal *Janošíka*; před několika roky sám jsem se za svého pobytu na*

Slovensku touto látkou obíral, a měl jsem sebráno už dosti materiálu pro velikou dramatickou báseň. Sešlo z toho, jako teď už ze všeho, co jsem kdysi psáti zamýšlel, a tak mi zbývá jen radost, zvím-li, že také někoho jiného látka taková zaujala. Bude-li mi Váš Janošík dán v divadle k posouzení, přečtu si jej zajisté s chutí a se zájmem. Předem arci nechci pranic usuzovat ani slibovat, zvláště když v našich poměrech slibovati vůbec nic nemohu. Myslím však, byť i se rozhodlo v okamžení o Vaší práci příznivě, že by bylo třeba značnější doby, než by se uvedla na scénu; do Nového roku jest už program přesně stanoven, a pak zbývá ještě plno dřívějších závazků. O tom všem ostatně nerozhoduji já, nýbrž ředitelství, a co jsem tuto napsal, je pouze mé soukromé mínění. Prosím vůbec, abyste můj dopis raději pokládal za kolegiální odpověď na svůj list² než za oficiální projev Národního divadla.

S upřímným pozdravem

Váš Jaroslav Kvapil

Dopis, 1 dvojlist (215 mm × 140 mm), perem na str. 1—4.

¹ Hra Janošík, napsaná o prázdninách 1909, měla premiéru v Národním divadle 30. září 1910 v režii Jaroslava Kvapila.

² Nedochoval se.

3

Vážený pane,

nač najednou ten náhlý spěch? Víím, že to myslíte se mnou dobře, ale mně přece jenom lidsky není z toho dobře. Odpovídám Vám hned bod za bodem:

Vždyť proti té scéně nikdo ničeho nenamítal? Už to bylo v pořádku, že Vy to upravíte — a že na dramatické konstrukci pátého aktu se nebude ničeho měnit.

Pišu zároveň panu Vojanovi, jak já si ten „tanec“ pod šibenicí¹ představuji. Já tu celou pověst považuji za tak umělecké dílo, že se skoro stydím teď za to, že jsem tam nedal ještě ty některé maličkosti, jež jsem se teprve teď dozvěděl. Proto jsem tam „vrazil“ i ty podkúvky s babou, těch pár detailů, jichž si musíme vážit.

A ta závěrečná scéna je možná. Národní divadlo dovede, co chce, to víím velmi dobře. I vy, řeknete-li ano! — prosím o ně! — můžete dát tančit při opeře rarachu na rampě — a nebude to směšné. Ta šibenice je možná. Pan Vojan už to své jistě rozřeší a jistě přidá. A pro secundo — ta pověst celá i s tou scénou je mně tam prostě nutná.

Esteticky nedá se namítat proti ní ničeho. Ta věc sama o sobě, jak ji vystupňoval lid, už je takovou krásnou gradací, že bych si dělal čest z toho, kdybych si ji vymyslel.

Eticky je ta věc škrtnuta prostě nemyslitelna. Srovnejte, prosím, Janošíka se Salome,² mužná Salome není bez té závěrečné scény ničím. Ten člověk na scéně je kus naší duše. Možná, že mluvím za generaci, které neznám, ale která je tu. Že je to psychologicky naprosto správné, našel

jsem potvrzeno zrovna především ve Strindbergovi (*Jak se duše vyvíjela*, str. 161.): *Nein, es war wohl seine ganze Generation mit ihren getäuschten Hoffnungen, die man heimlich gehängt hatte; die wollte jetzt vom öffentlichen Galgen die Zunge gegen die Henker ausstrecken und vielleicht eine kleine Rede auf der Leiter halten, die von Trommelwirbeln nicht überstimmt werden konnte.*³ —

Chtěl jsem psát Janošíka už kdysi v Hodoníně.⁴ Teprve když jsem sám se svou skepsí a útočností rozleptal, bylo to možno. Ta věc souvisí s kořený života.

Právě proto musí tam také nakonec být i ten výkřik z davu, hozený potom i do publika: *Jděte domů, baby, tady umírá chlap! — Ten konec není pouhým raportem o popravě, ti soudci, atd., ti by mohli paradovat skoro za kulisami, to jsou literky, kterými se sází manifest lásky k tomuto životu, úcty před energií a silou, které u nás v Čechách niet.*

Tu poslední scénu nedám! Mám-li lidsky i umělecky zrát — nedám jí! A myslím, že se takhle jistě domluvíme!

Váš upřímný

Mahen

Dopis, 1 dvojlíst (169 mm × 130 mm), perem na str. 2–4. — Bez označení místa a data.

¹ „tanec“ pod šibenicí — závěr Mahenova Janošíka. Eduard Vojan hrál při premiéře v Národním divadle v Praze (30. září 1910) titulní roli.

² *Salome* — jednoaktové drama Oscara Wilda (premiéra v Národním divadle v Praze byla 15. dubna 1905).

³ *Jak se duše vyvíjela* — kniha, z níž Mahen cituje, se zachovala v jeho knihovně (*Die Entwicklung einer Seele*, 3. vyd. 1910); německý citát je neúplný, jeho závěr celý zní: „... eine klaine Rede auf der Leiter halten, eine kleine Verteidigungsrede, die von Trommelwirbeln...“ atd. — česky: Ne, to byla snad celá jeho generace se svými zklamanými nadějemi, kterou tajně věšeli; chtěla nyní z veřejné šibenice vypláznout jazyk na katy a snad pronést ze žebříku malou řeč, malou obhajobu, která by nemohla být přerušena vířením bubnů.

⁴ Mahen učil na hodonínské reálce ve školním roce 1907–1908.

4

Vážený pane,

prosím Vás (zdá se mi to dle posledního dopisu), abyste si o mně nemyslel, že jsem snad nějaký hloupě arogantní mládenec. Vydržel jsem to, když mi Národní divadlo vrátilo tři hry,¹ jednu přijalo a po dva roky neřeklo o ní ani a ani b, kdy se to bude hrát atd. (Klíč).² Ale když konečně úplně se projednají podmínky, z nichž některé umělecké úrovně Národního divadla hodny nejsou (obsaďte to a my to vezmeme!), jen aby věc byla definitivně přijata — tu já na těch podmínkách musím trvat a nedělám ničeho jiného, než co jsem povinen.

Už od prvního setkání s Vámi trval jsem na celkovém rozdělení hry a hra byla tak přijata, že se na celkovém vypracování ničeho měnit nebude, že stavba je v pořádku. Patříčné škrty dal jsem již předem volny, kdyžť je to divadelní usus, ač by vlastně v tom všem měla rozhodovat

teprve zkouška na scéně a vždy více herci než autor s režisérem. — Udělal jste si teď v tom škrty, dobrá. Věc je v pořádku. Kniha vyjde úplně tiskem,³ škrty bude vidět. Víím, že to uděláte taktně i scénicky takticky. A na ostatním zatím mně nezáleží. Dobrá! Věc je v pořádku. A já nevím a nechápu, proč se pro mne rozčilujete.

A tam s tím V/2⁴? I tam, myslím, že se domluvíme bez vzpomínek na p. Hilberta.⁵ Trvám pouze na tom, co mi bylo povoleno, na čem já si zakládám, zač já té pověsti jsem vděčen a co je tam pro mne eticky nutno — a čekám na Vás, vážený pane, že tenhleten „vzdor“ bude Vám úplně lidsky i umělecky jasný. Byl bych nerad, kdyby se takhle mezi námi rozlil ocet. Nač bych k Vám chodil s nedůvěrou? A proč Vy zase považujete mne už už za Hilberta?

Mám-li Vám to upřímně povědět: Nebyl jsem toho dopisu hoden. Dovedu vždy uznat, kdy jsem chybil. Uviděl jsem, že jsem p. řediteli psal příliš „temperamentní“ dopisy, jel jsem do Prahy a omluvil se. Člověk to všechno vycítí. Ale tady útočíte Vy najednou na mne příliš prudko a radikálně. Musím být taký i já.

A však je zač! Kdyby byl jiný dramaturg, zahodil by člověk flintu do žita a povolil by. Ale já zašel si teď v Praze na Benátského kupce, viděl vše — a právě proto musím se — ale vesele! — s Vámi servat. Když chcete, dovedete všechno! Chtějte i u mne — a hilbertiáda je anachronismem a zbytečnou výčitkou. A tohle, prosím, nepovažujte za lichocení. Bylo by to hrozně hloupé ode mne. Ale nedovedl jsem to jinak říci. —

Váš uctivý

Jiří Mahen

Prerov 28. červen 1910

Dopis, 1 dvojlíst (175 mm × 137 mm), perem na str. 1–4.

¹ Jde zřejmě o Mahenovy hry Theseus, Prorok, V pasti.

² Viz pozn. 4 k dopisu č. 1.

³ Janošíka vydal r. 1910 nakladatel Přemysl Plaček v Praze-Vinohradech.

⁴ Tj. druhá scéna pátého dějství Janošíka.

⁵ Jaroslav Hilbert vytkl ve Venkově 3, 1908, č. 54, Aloisu Jiráskovi zaujetí proti mladé generaci, patrné prý ve hře Samota. Záležitost skončila po oboustranné veřejné výměně názorů smírně (komentuje ji mj. F. X. Šalda — srov. Kritické projevy 7, Praha 1953, str. 231 a 460). Mahen se zřejmě s Hilbertovým názorem (v obecné podobě) ztotožnil.

5

Vážený pane,

cítím to tak mužně, že Vám musím poděkovat za výpravu Janošíka,¹ jak to nejlépe umím.

Myslil jsem si, že máte mnoho proti mně a že se Vám dobře nehodím do rukou, ale teď je mi to už jasno:

Člověk si musí přece jen vážít Vaši noblesy, která skutečně zavazuje. Za tu noblesu se neděkuje, ale na tu noblesu se vzpomíná s pocity veliké

úcty. Byl jsem dosud literárně všelijakým „chlapcem“ a proto jsem se u Vás loni při vyjednávání o Janošíkovi nechoval zrovna taktně, teď mne to pálí jako „uhlí řevavé na hlavě“.

A tak, mám-li se chovat jediné správně, měl bych se postavit do vojenské pozice, srazit podpatky, zasalutovat a hlásit, povinně hlásit: Pane dramaturgu, Jiří Mahen je Vám zavázán největšími díky a prosí, abyste je přijal.

Přijmete?

Je to myšleno tak upřímně, jak je i psáno.

Váš vděčný

Mahen

Přerov 3. říjen 1910

Dopis, 1 dvojlist (150 mm × 112 mm), perem na str. 2 a 3.

¹ Mahen děkuje za režii, za uvedení hry.

6

V Praze 4. 10. 1910

Milý pane Mahene,

potěšil jste mě svým listem, a mám radost, že Vás představení Janošíka uspokojilo. Ale naprosto nechápu, nač se mi omlouváte: měli-li jsme nějaké neshody o definitivní formu Vaší tragédie a mluvilo-li se při tom trochu prudčeji, šlo přece jen o věc nám oběma důležitou a nebylo třeba při tom trpkostí. Já jich aspoň nepocítil — pokud jsem s Vámi nesouhlasil, řekl jsem Vám rovnou — a vy jste mi přec nic tak zlého neřekl ani nenapsal, abych se proto byl na Vás horšil. Mám srdečnou radost z Vašeho úspěchu a těším se, že záhy přijdete znovu. A teď něco důležitého: po nedělním představení, k němuž jsem pozval několik přátel Němců, navštívil mě mladý německý herec, jenž je tu krátce angažován a chce napřesrok zas do Berlína, a ptal se mne, zda by mohl mým prostřednictvím získati právo překladu od Vás, uzavřítí pak s Vámi příslušnou smlouvu a pokusit se o Janošíka v Berlíně, při čemž však chce, abych tam šel s ním a tam ho nastudoval.¹ Prosí arci, aby toto jednání bylo prozatím důvěrné. Radím Vám tudíž, nezdal-li jste se dosud jinak, abyste vzal návrh přítele Tillerera do rozpočtu: chcete-li, prodám za Vás ostatek. Snad by to přeložil Emil² (ne Robert³) Saudek?

S upřímným pozdravem

Váš Kvapil

Dopis, 1 dvojlist (222 mm × 171 mm), perem na str. 1–4.

¹ Jednání o překlad hry do němčiny se neuskutečnilo a Janošík v Berlíně uveden nebyl.

² Emil Saudek (1876–1940), propagátor naší literatury v cizině; překládal do němčiny hlavně Machara a Březinu.

³ Robert Saudek (1880–1935), žurnalista, překladatel. Do němčiny přeložil mj. Kvapilovo drama Oblaka (Freie Wolken, 1904).

[10. 1. 1911]

Velectěný pane,

prozatím nevím, co se děje; onen herec, jenž zamýšlel se Vaší hry ujmouti, psal do Berlína a přijel sem nějaký agent, ale ještě nevím, co sjednali. Snad by přec bylo nejlíp, kdybyste pomýšlel sám na překladatele: což dr. Emil Saudek ve Vídni (IX, Canisiusgasse 27)? Nenapsal byste *mu? Divím se Vaší poznámce, že je Janošík v Národním divadle „definitivně pohřben“*: myslím, že se v posledních letech sotva která původní novinka hrála en suite tak často jako Janošík. A snad zas na něj dojde.

S pozdravem

Váš Kvapil

Korespondenční lístek (90 mm × 140 mm), perem na str. 1 a 2. — Datum podle poštovního razítka. — Adresa: Pan Jiří Mahen, spisovatel, Brno, Lidové noviny. — Adresa odesílatele: Kvapil, Smíchov 1113.

8

Velectěný pane!

Pan ředitel Schmoranz¹ odevzdal mi právě Váš dopis, jímž žádáte za urychlení zprávy, hodí-li se Národnímu divadlu Vaše nová hra *Píseň života*.² Vaší hru četl jsem nazítří potom, když byla zadána, tedy začátkem ledna, ale uznal jsem za vhodné, aby o ní podal zprávu a návrh také náš lektor pan Lier,³ jenž teprve teď příslušný referát ředitelství odevzdal.

Moje mínění i mínění páně lektorovo se shodují: Vaše hra nabývá působivosti a soustředěnosti postupem aktů, ale v prvních dvou aktech, zvláště však v oné lesní scéně, je příliš rozbíhavá a myslím, že všechny její dobré kvality, jak se v druhé polovici hry objevují, nestačily by na zahlazení dojmu z prvních dvou aktů. Přesto bych velice rád Vaší hru — již proto, že je to hra Vaše — doporučil k provozování a prosím Vás tudíž, abyste laskavě a bez vší zaujatosti uvažoval o tom, co Vám tuto píši, abyste se rozhodl, hodláte-li se ujmouti *Píseň života* znova.

Prosím Vás v té příčině za brzkou zprávu, a těšilo by mne, kdybychom se opět shodli, jako jsme se shodli o Janošíkovi.

S přátelským pozdravem

Váš Jaroslav Kvapil

V Praze dne 4. března 1914

Dopis, 1 list (285 mm × 220 mm), strojem na str. 1 a 2, podpis perem. — Papír s hlavičkou Královské české zemské a Národní divadlo v Praze, ředitelství. — Adresa: Pan Jiří Mahen, spisovatel, redaktor Lidových novin v Brně.

¹ Gustav Schmoranz (1858–1930) byl ředitelem Národního divadla v letech 1900–1922.

² Mahenovu hru *Píseň života* neuvedlo Národní divadlo, ale Vinohradské divadlo (premiéra 8. listopadu 1915 v režii Václava Vydry). Tiskem vyšla až 1919.

³ Jan Lier (1852–1917), spisovatel, byl lektorem činohry Národního divadla od r. 1900.

Vážený pane,

máme-li se shodnout, jak jsme se shodli i při Janošíkovi — pak jsme vlastně beze vší zaujatosti shodnutí již teď. Pamatujete se jistě ještě dobře, kterak jste chtěl, aby se tam stáhl čtvrtý a pátý akt a jak já odpovídal, poněvadž hra byla zdramatizovanou pověstí a tím okamžikem, kdy by se byla začala reformovat od pátého aktu, byla by se musela zreformovat ve třetím i ve čtvrtém aktu a rozbít na tragédii, k níž je v prvním aktu nástup. Nuže — u nové hry je to něco úplně analogického a prosím, zde máte mé přesné důvody:

Čekal jsem námitky spíše proti čtvrtému aktu než proti druhému, ale i na ty jsem byl připraven, poněvadž jsem Píseň života neposílal do Prahy jako rozmrzelou předloňskou věc. Četl jsem to třikrát nahlas a vím zrovna, jak druhý akt bude impresionisticky působit. To mrtvo tam musí být, poněvadž jenom tak navodí se psychologicky bouře pro třetí a čtvrtý akt (v třetím ji doprovázím dokonce i opravdovou bouří), vlastní drama, k němuž první akt je epizodou a druhý samozřejmě nutnou základnou. Pane dramaturgu, buďte ujištěn, že o všem o tom vím a že Vám nepíšu žádné teorie ex post. Je to přece quasi dramatický román, na opravdové drama si ještě netroufám a troufat nemohu. To mi zbývá ještě jako velká vojna do budoucna a zase: věřte mi, že o tom vím o všem od a až do z — a proto Vám o tom píši delší psaní. O úspěch druhého aktu se nebojím. Bylo to psáno pro Vojana a pánbůh dá, že zrovna jako v Janošíkovi v pátém, který jste chtěl vynechat, on v tom druhém udělá zase svoje a vyhrá to, jako to tenkrát vyhrál nejslavněji před německou kritikou.¹

Doufám, že se teď rázem shodneme a čekám Vaši odpověď.

Uctivý

Jiří Mahen

Brno 5. březen 1914

Dopis, 1 dvojlist (193 mm × 149 mm), perem na str. 2 a 3. — Papír s hlavičkou Lidové noviny Brno, redakce.

¹ Premiéra *Janošíka* (30. září 1910) byla nadšeně přijata i pražskými německými listy. Především list *Union* (40, č. 271, 2. 10. 1910, str. 1–3, fejeton) přinesl nadšený referát (*Nationaltheater. Janošík*), nepodepsaný, v němž se mimo jiné uvádí: „... es war ein Zusammenwirken, wie man es nur wünschen konnte und zu dem man alle beteiligten Faktoren: den Dichter, den Regisseur und die Schauspieler nur beglückwünschen kann.“ Srov. též Kvapilovo mínění v závěru prvního odstavce jeho dopisu z 11. března 1914 (následuje).

Velectěný pane,

dovoláváte-li se svých zkušeností z *Janošíka*, dovolte mi povědět, že osud pátého aktu přec jen byl rozhodnut velikým uměním Vojanovým a že by sotva jiný herec byl scénu tu zachránil. Nenapadá mně při tom

nikterak jakožto režiséra osobovati si také kousek zásluhy o zdar toho finále; po představení Janošíka mě potěšilo, že Vy sám jste uznal mou péči a moje spolupracovníctví,¹ a nikterak mi již nepřekáželo, že část tisku Vám blízkého usuzovala o tom opačně.²

Ale o to dnes neběží. Analogie s Janošíkem mne s dostatek nepřesvědčuje, a trvám na tom, co jsem Vám psal prve. Kdybych neměl mítí práva (a k němu potřebné legitimace) říci o zadaných hrách svoje upřímné mínění, respektive kdyby moje upřímné mínění mohlo býti autorem jen okřiknuto nebo provázeno nevysloveným upozorněním, že vlastně ničemu nerozumím (a to jsem konec konců z Vašeho onehdejšího listu přece jen vyčetl): pak by mi arci Národní divadlo platilo gáží tuze zbytečně a stačilo by ředitelství poslechnout si autory, jak o svých hrách — smýšlejí sami. Ale ani o to dnes neběží, promiňte!

Oznamuji Vám tedy: Vaši hru, jak jste ji napsal, doporučím zítra k provozování. O mém návrhu rozhoduje tříčlenná ředitelská rada, v níž vedle mne zasedají ředitel Národního divadla a místopředseda správního výboru. Hlas jednoho z nich tedy stačí, aby se rozhodlo ve Váš prospěch. A pro ten případ prosím, abyste mi již teď poslal návrh, jak obsaditi hlavní role, a kterého si přejete režiséra.

S uctivým pozdravem

Jaroslav Kvapil,
šéf činohry Národního divadla

V Praze dne 11. března 1914

Dopis, 1 list (285 mm × 220 mm), strojem na str. 1 a 2, podpis perem. — Papír s hlavičkou Královské české zemské a Národní divadlo v Praze, ředitelství. — Adresa: Pan Jiří Mahen, spisovatel, redaktor Lidových novin v Brně.

¹ Srov. dopis č. 5 v tomto souboru.

² V Lidových novinách, jejichž byl Jiří Mahen spolupracovníkem (a od poloviny listopadu r. 1910 také redaktorem), vyslovila 2. října 1910 značka -jm- (Jan Menšík?) výtky k režii Janošíka v pražském Národním divadle.

11

Vážený pane dramaturgu,

Vašemu poslednímu dopisu rozumím velmi dobře, ale nechci rozumět jeho první části tam, kde píšete o tom, že bych já snad psal Vám psaní zbytečně neupřímné. Víím, že tím právě dříve nebo později dochází k mrzutostem a nepříjemnostem, kterých nemám ani trochu rád, a proto jsem Vám psal otevřeně, jak mám ve zvyku vždy a každému. Proto první části rozumět nechci a prostě ne už tak, jak Vy jste si to vyložil.

Psal jsem Vám, jak jsem Vám psal, proto, poněvadž víím, že v novinách i v divadle chodívá to často z nervózy někdy příliš rychle a nechá se pro budoucí plány ležet i věc dobrá. A proto jsem tak uvedl svoje námitky, ze žádných postranních úmyslů a prosím, abyste tomu také tak rozuměl.

K druhé části poznamenávám jen svá přání: Reyla aby pan Vojan,

ostatní role abyste rozdělil sám, poněvadž dnešních herců dobře neznám. Jednu roli za každou cenu ať dostane p. Hurt (otce?).¹ O režii prosím Vás a doufám, že neprosím nadarmo. Lichotit nemám ve zvyku, ale to vím, že v Janošikovi jste vykonal, co jste mohl, a tak bych si Vaši součinnost zajistil rád znova.

Prosím, možno-li, o závdavek jako roku 1910.

Váš uctivý

[Mahen]

Brno 12. III. 1914

Koncept dopisu, 1 list (206 mm × 148 mm), tužkou na str. 1 a 2, podpis přeškrtnán.

¹ Jaroslav Hurt (1877–1959), vynikající herec a režisér, v letech 1906–1925 byl členem činohry Národního divadla v Praze.

12

Velectěný pane,

dle svého slibu navrhl jsem ředitelské radě provozování Vaší hry *Píseň života*, ale byl jsem přehlasován, což mě v tomto případě opravdu mrzí, neboť mi šlo o to, dokázati Vám nejen slovem, nýbrž i skutkem, že mi na Vás záleží, i když ve všem s Vámi nesouhlasím. V debatě, jež o Vaší hře v ředitelské radě byla, ozvaly se podobné námitky, jaké já proti prvním aktům Vaší hry měl; nechci jich už opakovati, ale snad se k nim časem sám vrátíte. Prosím, abyste mi oznámil, mám-li Vám Váš rukopis poslati či jím jinak dle Vašeho přání disponovati.

S upřímným pozdravem

Váš Jaroslav Kvapil

Dopis, 1 list (289 mm × 222 mm), strojem na str. 1, perem. — Papír s hla-
vičkou Královské české zemské a Národní divadlo v Praze, ředitelství. — Adresa:
Pan Jiří Mahen, spisovatel, redaktor Lidových novin v Brně.

Nad textem dopisu připsal Jiří Mahen (perem): „Odp.: po posledním dopise
nemám jiného dojmu v hlavě, než se mnou byla sehrána komedie. Rukopis vy-
žadují si atd.“

23. III. 1914.

J. M.“

13

Velectěný pane,

Váš dnešní dopis je, zkrátka řečeno, urážlivý, ale protože obviňuje
tuze všeobecně (kdo s Vámi sehrál komedii? já nebo ředitelská
rada?), prosím nejprve, abyste se vyjádřil přesněji, než ten případ do-
jednáme. Rukopis Vám vracím současně.

Se zdvořilou úctou

Jaroslav Kvapil,
šéf činohry Národního divadla

V Praze dne 24. března 1914

Dopis, 1 list (287 mm × 222 mm), strojem na str. 1, podpis perem. — Papír s hla-
vičkou Královské zemské a Národní divadlo v Praze. — Adresa: Pan A. Vančura —
Mahen, spisovatel a redaktor, Brno, Ošperská 6.

Vážený pane,

s tou komedií jsem to myslel takhle: Přehodme si úlohy!

Na silvestra 1913 zadal pan Jaroslav Kvapil hru Národnímu divadlu.

2. ledna ji měl zpět, že není sešita.

3. ledna ji sešil p. Kvapil a poslal znova do divadla.

Dva měsíce předepsaného ticha.

Pan Kvapil píše Národnímu divadlu, co je s hrou. Je to přirozeno: dáš do dílka, co zas nově umíš, doufáš. Je ti 32 let, nějak to musí jít! A pak je tu domluvená dvouměsíční lhůta s pražskými literáty, ergo —

I. odpověď: Pan vrchní dramaturg Mahen sděluje, že hru četl nazitří po zadání, ale že čekal dva měsíce, co tomu řekne pan Lieř. Shodl se s p. L., II. akt je nutno předělat a snad celou hru.

P. Kvapil odepisuje, to že nejde. Že hru četl nahlas třikrát a že ví, co v tom je.

P. Mahen odepisuje, že dobrá, když tomu jako dramaturg nerozumí, že to nechá tak, ale že hru předloží ředitelské radě, aby rozhodla. On že ji doporučí. A tak že zároveň tedy aby si obsadil autor role a řekl své mínění o režii.

Pan Jaroslav Kvapil si řekl: Ano, takhle je to v pořádku! Dělá se mnoho věcí z nervózy, ale jak bych k tomu přišel já? Vždyť na tom, řekněme, záleží vzrůst člověka — Mahen to rozluštil, jak jediné bylo správně. Ředitelská rada — co je to za novum? A že budou hlasovat? Ředitel a kdo ještě? Pan X. Pan X. nemůže přehlasovat dramaturga, poněvadž dramaturg je tu přece k tomu, aby určoval cenu věci. A Mahen hru doporučí. Pan ředitel bude snad hlasovat proti, poněvadž hlavní roli chce já Kvapil dát za každou cenu Vojanovi — ale vyčkejme! Zatím je tu logický důsledek nadějněho dopisu: obsadit role a režii! Nepsali by to, kdyby to nebylo vyhráno. To oni jen tam musí vždy, jako to u Tolstého mocní lidé činí, člověka pokořit . . .

Pan Kvapil čekal. Bylo to přirozeno. Dva páni, kteří ještě měli jaksi o hře rozhodovat, museli přece hru číst. A to se neudělá hned, a když se má o něčem soudit, o čem je spor, nesmí se spěchat. Autor věří a víra je vzácná věc, ohled na člověka ještě vzácnější.

— — — — —
Za týden dostane pan Kvapil dopis, že pan dramaturg, vrchní dramaturg Mahen, byl v ředitelské radě přehlasován, že lituje se srdečným pozdravem atd. atd.

Jak by mohl být dramaturg přehlasován? — přemýšlel pan Kvapil — jak to, že dramaturg je nic vedle pana X? Jak to, že druhým dopisem se vybízelo už k obsazení rolí? Jak to — jak to — atd. . . .

Zamyslel se pan Kvapil a tu náhodou padly jeho zraky na řádky Dykovy básně ve Večerech, kde se také mluví o jednom marném dramatickém snu:

A vše se zjednoduší jen,
když zbytečný autor odstřelen . . .¹

Nerozmýšlel. se dlouho pak Jaroslav Kvapil a napsal panu vrchnímu dramaturgovi, který hanebně podlehl panu X, že má v hlavě jediný dojem, že s ním byla sehrána komedie.

Za tři dny dostal rukopis zpět, teď už s ironickou poznámkou dramaturgovou, že hru doporučí k provozování. Poznámka měla datum 10., ačkoliv druhý dopis páně Mahenův oznamoval, že dramaturg doporučí hru zítra k provozování, tj. 12. Spolu přišel dopis, že „komedie“ byla urážlivou a že celý případ musí být „dojednán“.

Nezalekl se pan Jaroslav Kvapil, ale jako poctivý a otevřený člověk napsal:

Vážený pane,
s tou komedií jsem to myslel takhle: Přehodme si úlohy! Na Silvestra 1913 zadal pan Jiří Mahen hru Národnímu divadlu ... atd.

Se zdvořilou úctou

Jiří Mahen

Brno 25. III. 1914

Dopis, 1 dvojlist (191 mm × 155 mm), perem na str. 2–4.

¹ Z básně Viktora Dyka Hračka (s ironickým podtitulkem Skica dramatu), otištěné v pravidelné sobotní beletristické příloze Lidových novin Večery (roč. 4, č. 12, dne 21. března 1914).

15

V Praze 26. 3. 1914

Velectěný pane,

rače si povšimnouti, že píší soukromě. Oficiálně jsme, myslím, tentokrát dojednali a Vaše dnešní odpověď skutečně role zaměnila: viníte někoho (koho?) v Národním divadle z komedie, a současně posíláte dopis, jenž není odpovědí, nýbrž komedií. Mohl bych na jeho základě konstruovat aféru — ale chce se Vám do ní? Dovolte, abych Vám raději soukromě pověděl, že Vaše dedukce vznikají z chybných předpokladů. Především nejsem dramaturgem ani vrchním dramaturgem Národního divadla. Jsem šéfem činohry. O hrách referuje lektor, ale mohu je arci posuzovat i bez lektora. Posuzovat a zamítat nebo doporučovat k provozování. Doporučovat, pane, a nikoli přijímat. A kdybyste mi přinesl nejzáračnější dílo, nemohu je přijmouti, mohu je pouze navrhnouti ředitelské radě. O této ředitelské radě si smýšlejte jak chcete — já mám ty instrukce, intendancí schválené, že hry k provozování přijímá ředitelská rada. Nešel jsem k ní tedy proto, že se mi Vaše hra dost nelíbila, nýbrž musil jsem k ní jíti. Já Vaši hru doporučil, a votum ředitelské rady (smýšlejte si o ní jak chcete) mne desavuovalo. Myslíte, to že člověka těší? Myslíte, že mi není hanba, jsem-li v tříčlenné ředitelské radě jediný literát a musím se dáti v literární záležitosti přehlasovat? Arci mohl jsem jednat jednodušeji: mohl jsem Vám hru Vaši vrátit. V té věci by mne ředitelská rada jistě nebyla blamovala nesouhlasem. Ale já se rozhodl, přes všechny námitky a jenom proto, že šlo o autora Janošíka, že směnku

Vámi podanou podepíši. Tím, že nám ji odmítli, dalo se mi v divadle najevo, že tam pozbývám kreditu. A tomu Vy říkáte „komedie“? Omlouvám Vás jen tím, že patrně jiným býti nemůžete (už jsem od Vás přečetl různých dopisů!), a také tím, že neznáte poměrů. Ale až se sejdete hodně důvěrně s p. Jiřím Mahenem, nejen dramatikem, nýbrž i novinářem, zeptejte se ho, zda skutečně bylo vždycky s dostatek příčiny, abych se já, jménem Jaroslav Kvapil — po všem tom, co se kdy dělo a nedělo — tak upřímně pro něho exponoval, jak jsem se exponoval. Přeji Vám, milý pane, po Vaší dvaatřicítce tak dobrý žaludek, jaký musí mít našinec, stýkající se s českými literáty! A buďte zdrav! Jsem, jak pozorujete, opravdu

Váš upřímný

Kvapil

Dopis, 2 dvojlisty (192 mm × 150 mm), perem na str. 1—8. — Papír s hlavičkou Jaroslav Kvapil, Praha, Letenské náměstí 157, telefon 3883.

16

Velectěný pane!

V Praze dne 4. září 1914

Vaši novou hru Mrtvé moře jsem přečetl soukromě, jakmile byla zadána, a teď ji má lektor pan Lier, jenž má podati o ní příslušný oficiální referát. Oznamuji Vám tudíž jen toto, abyste nebyl v pochybnostech, že jsme zasilku Vaší nové práce s radostí uvítali; o možnosti jejího provedení bylo by teď vůbec navčasno mluvit, neboť není pochyby, že by ji divadelní cenzura na jeviště rozhodně nepustila, jakž jsem se právě zkusmo přesvědčil na případě mnohem méně akutním. Třeba tedy tentokráte trpělivosti¹ nejen Vám, nýbrž i nám, a zbývá jen doufat, že snad bude přece líp, než je dnes. Těšilo by mne, kdybyste mi slůvkem potvrdil, že Vás tento list došel.

S upřímným pozdravem

Váš Jaroslav Kvapil

Dopis, 1 list (288 mm × 222 mm), strojem na str. 1, podpis perem. — Papír s hlavičkou Ředitelství Královského českého zemského a Národního divadla v Praze.

¹ Mrtvé moře mělo premiéru v Národním divadle až 20. června 1918 (v režii K. Muška).

17

Velectěný pane!

V Praze 22. 2. 1915

Teď, když se cenzurní úzkosti přece jen trochu uklidnily (vždyť už jsme hráli Valdštejna¹ a Jana Žižku²!), vytáhl jsem si znovu Vaše Mrtvé moře a znovu je přečetl. Líbí se mi velice, mnohem víc, než když jsem je četl (tehdy v tom rozčilení válečného poplachu) poprvé, a třeba že bych si některé maličkosti (rázu namnoze jen technického) přál poněkud změnit, doporučuji Vaši hru, tak jak jest, k provozování, a to, bude-li možno, ještě

v tomto období památky Husovy.³ Jakmile se mi dostane příslušného schválení od ředitelské rady a intendance (té se bojím: intendance, i. e. dnes v takovýchto věcech Schönborn⁴ jakožto předseda zemské správní komise, jenž mi už letos jednoho Aristofana —!— zakázal), zadám hru cenzuře, ale tam si to už nějak obejdu, aby, kdyby se hry báli, jí formálně nezakazovali, nýbrž raději mne pouze upozornili, že ještě nenastala chvíle. (Tam totiž mám lidi, kteří v té věci vyhoví.) Prosím Vás prozatím, abyste mi napsal, tane-li Vám na mysli nějaké obsazení hlavních rolí; upozorňuji Vás však, že se náš perzonál teď podstatně a tuze proměnil a že Váš návrh může být arci jen soukromou propozicí bez oficiální platnosti. Těším se na Vaši odpověď. S upřímným pozdravem

Váš J. Kvapil

Dopis, 1 dvojlist (225 mm × 161 mm), perem na str. 1—4. Papír s hlavičkou Jaroslav Kvapil, Praha, Letenské náměstí 7, telefon 3883.

¹ *Valdštejna* — Schillerova dramatická trilogie v úpravě a režii Jaroslava Kvapila měla premiéru 27. 11. 1909. V sezóně 1914—15 se reprízovala šestkrát.

² *Jan Žižka* — Jiráskovo drama, druhý díl jeho husitské trilogie (z r. 1903). Premiéra nového nastudování v režii Jaroslava Kvapila byla 6. 7. 1911, v sezóně 1914—15 se hrál devětkrát.

³ Jde o pětisté výročí upálení Mistra Jana Husa 6. července 1415.

⁴ Vojtěch Josef Schö n b o r n (1854—1924) — hrabě, právník, poslanec českého sněmu a říšské rady; od r. 1913 předseda zemské správní komise v Čechách.

18

V Praze dne 27. března 1915

Velevážený pane!

Vaše Mrtvé moře bylo právě odevzdáno intendanci¹ a odtud teprve půjde k cenzuře; obě tyto instance jsou v nynější době velice důkladné, a přesto, že se pokusím naléhati u nich o rozhodnutí co možná brzké, nemohu podnes povědět, kdy k němu dojde. Jakmile zvím aspoň něco, oznámím Vám to obratem, i jsem s upřímným pozdravem Váš

J. Kvapil

Dopis, 1 list (219 mm × 144 mm), strojem na str. 1, podpis perem. — Papír s hlavičkou Ředitelství Královského českého zemského a Národního divadla v Praze. — Adresa: Pan Jiří Mahen, redaktor a spisovatel, Brno, Lidové noviny.

Intendance — výkonný orgán zemské správní komise pro záležitosti Národního divadla; srov. též předchozí Kvapilův dopis (č. 17) a pozn. 4 k němu.

19

V Praze, dne 22. května 1915

Velectěný pane!

Nechtěl jsem Vám psáti, dokud nebudu mítí aspoň trochu jistoty o tom, zde cenzura povolí za nynější doby provozování Mrtvého moře, a teprve nyní mám jistotu, bohužel dost negativní. Intendance učinila svoje rozhod-

nutí závislým na dobrém zdání c. k. instance, a na zdejším policejním ředitelství nechtěli zas o hře rozhodovati, dokud nezdějí, zda intendance hru povolila — ale soukromě mi vzkázali, že by i se nám povolení tohoto dostalo, ona (c. k. censura) že za doby nynější schválení neudělí. Znáám takové případy, jak censura těžko revokuje svůj zákaz, a proto jsem raději si vyžádal knihu necenzurovánu zpět, abych zákazu tomu zabránil. Jest to případ obdobný jako s Jiráskovým Janem Roháčem, o čemž jsem Vám tuším už psal.

Podáváje Vám tuto zprávu, prosím Vás, abyste ustanovil, co teď počítí, to jest, máme-li přes všechno vyprovokovati třeba negativní rozhodnutí cenzury, anebo hru zatím zdržeti a dočkati se dob bohdá příznivějších.

S upřímným pozdravem

Váš Kvapil

Dopis, 1 dvojlíst (18 mm × 141 mm), strojem na str. 1 a 2, podpis perem. — Papír s hlavičkou Ředitelství Královského českého zemského a Národního divadla v Praze. Adresa: Pan Jiří Mahen, redaktor a spisovatel, Brno, Lidové noviny.

20

V Praze, 29. listopadu 1916

Velectěný pane Mahene!

Vaše Ulička odvahy — raději bych jí říkal v záhlaví jen Ulička,¹ což je výmluvnější! — se mi rozhodně, ba tuze líbí, a skoro se až lekám tohoto nepokrytého přiznání (jež Vám píši po přátelsku a soukromě, ač arci se vši odpovědností svého úřadu), povážím-li, že bude na tom rozlehlém, nepřirozeně vysokém, zlatě orámovaném jevišti Národního divadla obtížno vycénovati tuto klíčku s celou intimností a tichou hravostí jejich dějů. Nejraději už bych měl pro Uličku malé jeviště, o něž se nanovo snažím, a kde by skutečně mohla býti okénka a ne okna, kde by šíře pokojíku nemusila býti 7–8(!) metrů jako na Národním divadle, a kde by hra sama neutíkala do převýšeného, nedohledného jeviště jako komínem. Uvidíme! O něco zase v Praze běží — podaří-li se to, chtěl bych Vám takofka slíbit, že Ulička bude zahajovacím představením. Jinak, jakáž pomoc, musí do té haluzny na nábřeží!

Ale konec veselohry se mi ještě nějak viklá! Trochu se tam víc mluví, a ta několikerá chůze „Lojziny“ pokojem² selhává: myslil jsem, že chcete tím zakuklením dostat jen Konička z bytu, aby hosté nemyslili, že tam má Lojzicka zas nového mužského — ale ten dvojí návrat „Lojziny“ to všechno mate. Toť ostatně věc, jež se dá tuze snadno opravit. Pointa (zloděj) je vtipná, překvapující a působivá, jenže se musí víc vypracovat a neponchat jen herci nic nemluvicímu. O tom také uvažujte!

Co vojna?³ Jste-li ještě v Brně, snad se někdy uvidíme. Chci tam zajeti. Pište mi, prosím, co možná záhy, také co říkáte několika mým námitkám!

S upřímným pozdravem

Váš Kvapil

Dopis, 1 dvojlíst (200 mm × 155 mm), perem na str. 1–4. — Papír s hlavičkou Jaroslav Kvapil, Praha, Letenské náměstí 7, telefon 3883.

- ¹ *Ulička* — nakonec ponechal Jiří Mahen původní název *Ulička odvahy*.
- ² V převleku za Lojzickou přechází scénou nepoznaný úředník Koníček, skrývající se před svou milenkou.
- ³ *Co vojna?* — Mahen sloužil v rakouskouherské armádě od listopadu 1916 do září 1917, kdy byl pro špatný zdravotní stav propuštěn; službu v poli nenastoupil.

21

Vážený pane Kvapile,

mám z Vašeho dopisu srdečnou radost a jsem jist, že se dohodneme. Na Vaše poznámky odpovídám zatím: Budiž tedy: Ulička. Ten zloděj taky tedy něco šplechtne. S tou Lojzinou (nepravou) myslím, že to půjde těžko, snad jste se přehlédl při čtení, ono to tam nějak v té tezi „Náhoda rozuzluje často bezbolestně hloupou tragiku“ tak nějak musí být. Věřte mi, že jsem se o tom hodně napřemýšlel a dvakrát jsem to předělával, jistě mi porozumíte.

Děkuji Vám za dotaz o vojně. Cvičím pilně na execiráku, dělám kvérgrify do zásoby a doufám, že ani z toho nevylezu jenom tak bez poznámek, až to šťastně (věřím v tohle nebe) přečkáme.¹ Však zrovna u Courtelina, z něhož teď hráte Boubouroche², jak ho miluju už asi deset let, je taková fajňácká vojenská věc z té bodré stránky, o niž bych chtěl se pokusit.

Pane Kvapile, ta věc u Vás by mně znamenala teď velmi mnoho. Chtěl bych pomoci rodičům, je bída, sobě, svým. Urychlete to. Nezapomenu Vám toho, ať se stalo kdy co stalo a stisknu Vám za to ruku.

Zdejší divadlo už mi Uličku před měsícem vzalo, já udělal podmínkou, že nejdříve to sní Praha.³

Upřímně Váš

1. XII. 1916

J. Mahen

Dopis, dvojlíst (191 mm × 155 mm), perem na str. 2 a 3.

- ¹ Ke svým vojenským zkušenostem se Jiří Mahen literárně nevrátil (s výjimkou hry *Dezertér* z r. 1923, podněcené však i prózou Jaroslava Marchy).
- ² *Boubouroche*, komedii z roku 1893, napsal francouzský dramatik Georges Courteline, vl. jm. Georges Moinaux (1858–1929).
- ³ Premiéra *Uličky odvahy* v Brně byla 31. března 1917 v režii Václava Jiřikovského. Pražské Národní divadlo od provedení hry — jak je zřejmé z další korespondence — ustoupilo.

22

Prosím, sdělte mi, dostal-li jste můj dopis. Mám obavu, že mi jej voják nedal na poštu. Kašlu, chraptím atd.

S uctivým pozdravem
6/XII 1916

Mahen

Fotografie [Jiří Mahen ve vojenském stejnokroji, s polní výbavou] (83 mm × 132 mm), tužkou na str. 2. — Adresa: Vážený pan J. Kvapil, šéf činohry, Praha II, Národní divadlo.

Vážený pane Kvapile,

prosím znova: předem bych měl rád v ruce definitivní odpověď o Uličce a za druhé potřebuji, jak jsem Vám psal. Chodím do jedno-roční školy, jsem frontdiensttauglich, a dostanu-li pár korun, až půjdu do pole, bude pozdě. Nemám peněz a u Národního přijaty dvě hry!¹ Což bych nemohl dostat 300 korun, na dnešní den pakatel — pro mne opravdové bohatství?

Ujměte se mne! Spoléhám na Vás. A pevně!

Vilímek nic.²

Váš Jiří Mahen

4./I. 1917³

Dopis, 1 dvojlíst (195 mm × 149 mm), perem na str. 2. — Papír s hlavičkou Lidové noviny — Brno, redakce.

¹ Tj. Uličku odvahy a Mrtvé moře.

² Týká se jednání s nakladatelstvím J. R. Vilímek o knižní vydání Uličky odvahy (uskutečnil je v témže roce 1917 nakladatel B. Kočí v Praze).

³ V datu je chybně uvedeno vročení 1916; opravili jsme na jediné správné 1917, jak vyplývá i ze souvislosti tohoto listu s ostatní korespondencí.

V Praze 7. 1. 1917

Milý pane Mahene!

Nebyl jsem několik dní v Praze, dostal jsem Vaše psaní teprve včera večer a hned odpovídám. Uličku bych rád vypravil v této předjarní sezóně a prosím především, abyste mi naznačil, jakého obsazení si přejete; dle možnosti Vašemu přání vyhovím. V ředitelské radě oznámím tento týden, že žádáte 300 K zálohy, a přičiním se vším svým vlivem, aby to zamítnuto nebylo; prosím Vás, napište pro jistotu ještě slůvko o tom přímo ředitelství, a to hodně důtklivě. Ich kenne meine Pappenheimer! Za té příležitosti řuknu také do Vilímka stran vydání — ne-li, nabídněte to Ottovi;¹ dnes o nakladatelských záležitostech rozhoduje tam K. B. Mádl,² jenž mne nedávno výslovně žádal, abych jej upozorňoval na zadané práce původní. Toť úhrnem asi všechno, co jsem psátí chtěl. Těším se tedy na Vaši odpověď a jsem s přátelským pozdravem Váš

Kvapil

Dopis, 1 dvojlíst (198 mm × 157 mm), perem na str. 1—4. — Papír s hlavičkou Jaroslav Kvapil, Praha, Letenské náměstí 7, telefon 3883.

¹ Srov. pozn. 2 k dopisu č. 23.

² Karel B. Mádl (1859—1932) — profesí byl historik a kritik výtvarného umění; soustavný zájem o divadlo projevoval divadelními referáty v Národních listech aj.

V Praze 19. února 1917

Milý pane Mahene!

Ředitelství Národního divadla zasílá Vám s příslušnými doklady zprávu o tom, že náš intendant zakázal nám provozování Uličky,¹ a já připojuji k tomu tento svůj dopis soukromý, v němž nerozpakují se popřátí výrazu rozhořčení nad počínáním našeho intendanta. Nemám arci instrumentu, jímž bych mu mohl úspěšně ve Vašem zájmu čeliti, ale nepochybuji, že Vy jako literát i jako novinář dovedete se ozvati proti této nejnovější cenzuře v prospěchu vlastním i v prospěchu ostatní literatury, která je teď dána ve psí už i těmto instancím! Je to průběhem půltřetího roku už asi šestá hra, již nám intendant zakazuje, a jsou mezi těmi zakázanými autory znamenitá jména pověsti světové i známá jména spisovatelů domácích. Tolik prozatím! Prosím Vás toliko, abyste se mi neobtěžoval zaslati, cokoli se o této věci v časopisech Vám přístupných napíše, a nijak Vás arci za ruku nechytám! Všecek Váš

oddaný J. Kvapil

P. S. Kdybyste chtěl zadati Uličku pražské Uranii, kdež se dnes velmi dobře hraje, nabízím se Vám, že tam hru sám nastuduji. V divadle vinohradském bych z příčin nasnadě jsoucích nemohl, ale jinde milerád — už pro tu demonstraci a abych dosvědčil, že jsem s Vámi nadále zajedno!²

Dopis, 1 dvojlist (198 mm × 157 mm), perem na str. 1—4. — Papír s hlavičkou Jaroslav Kvapil, Praha, Letenské náměstí 7, telefon 3883.

¹ Celý text tohoto zákazu, adresovaný ředitelství Národního divadla v Praze (s datem 6. února 1917) zní:

„Předloženou hru Jiřího Mahena Ulička vracím s podotknutím, že ji nepokládám za vhodnou k provozování na Královském českém zemském divadle.

Intendant: Kvěch v. r.

² Svědčí o tom dopis Jaroslava Kvapila intendanci Národního divadla v Praze z 15. února 1917, jehož opis je uložen v Mahenově literární pozůstalosti v literárním archívu PNP:

Slavná intendantce!

Rozhodnutím slavné intendantce ze dne 6. února 1917 č. 92 oznámeno bylo ředitelství Národního divadla, že předloženou hru Jiřího Mahena Ulička nepokládá pan intendant „za vhodnou k provozování na Královském českém zemském divadle“, a kniha se nám vrátila bez příslušného schválení.

Podepsaný šéf činohry Královského českého zemského a Národního divadla, doporučiv tuto novou hru vynikajícího českého spisovatele k provozování, vzal na se vůči autorovi a také veřejnosti odpovědnost za její další divadelní osudy, musí nyní příslušným způsobem autorovi odůvodniti, proč se jeho dílo na Národním divadle provozovati nemůže i žádá z té příčiny uctivě slavnou intendantci, aby se neobtěžovala příčiny svého překvapujícího nálezu laskavě naznačiti, při čemž výslovně podotýká, že je nadále přesvědčen o naprosté vhodnosti Uličky pro repertoár Národního divadla, zvláště v době nynější, kdy je nám za stávajících technických obtíží třeba novinek nedlouhých a scénicky jednoduchých.

Jaroslav Kvapil, v. r.,
šéf činohry

Královského českého zemského a Národního divadla

V Praze dne 15. února 1917

Celá odpověď divadelní intendantce na tento obsáhlý dopis Kvapilův, datovaná již následujícího dne (16. února 1917) a adresovaná „ředitelství Královského českého zemského divadla v Praze“, zní:

„U vyřízení v opisu připojeného podání šéfa činohry ze dne 15. února 1917 poukazují na obsah svého vyřízení ze dne 6. února 1917 č. 92.

Intendant: Kvěch v. r.“

26

V Praze dne 17. srpna 1917

Velectěný příteli!

Odpovídám Vám teprve po našich prázdninách, kdy zas nastupuji svou divadelní funkci. O vašem Mrtvém moři uvažoval jsem již před prázdninami, abychom je znova zadali k cenzuře, a stane se to hned těchto dní, ačkoliv arci výsledky nemohu předem zaručit. Rozumí se, že by mi bylo potěšením, uvéstí Vaši hru už tuto sezónu na jeviště.¹

Se srdečným pozdravem

Váš Kvapil

Dopis, 1 list (304 mm × 233 mm), strojem na str. 1, podpis perem. — Papír s hlavíčkou Královské české zemské a Národní divadlo v Praze. — Adresa: Pan Jiří Mahen, spisovatel, redaktor atd., Brno, Lidové noviny.

¹ Srov. pozn. 1 k dopisu č. 16.

27

V Praze dne 14. listopadu 1917

Milý a vážený příteli!

Náš dramaturg již mi oznámil, co jste si spolu stran Mrtvého moře dopisovali, a byl bych Vám už sám dopsal, nebýti mé oční choroby, která mne dosud divadla vzdaluje. Váš dnešní list však mne pobízí, abych psal přece. Mrtvé moře bylo arci námi přijato už před třemi roky, ale když nám ho cenzura nechtěla vydati, učinili jsme i pro letošní sezónu jiné studijní dispozice, nedoufajíce do nedávna, že odpor cenzurní přece překonáme. Tuze rád bych teď Mrtvé moře zařadil ihned do repertoáru, ale právě Vojan, na nějž ve své hře reflektujete, má teď čtyři velké rozestudované role, přijaté k provozování a rozdané hercům tou dobou, kdy Mrtvé Moře ještě cenzurně uvolněno nebylo — jsou to Bartošův Souboj,¹ Mayerův Torquato Tasso,² Langerovy Milióny³ a Fischerovi Přemyslovci,⁴ o Ibsenových Nápadnicích trůnu⁵ ani nemluvě — že nemohu od něho žádati, aby se ihned ujal role nové, kterou teprve dostává. Kdybyste arci nereflektoval na Vojana a ponechal obsazení kusu divadelní správe (k čemu Vás však však nikterak nenutím!), mohlo by Mrtvé moře dojíti na repertoár mnohem dříve, než kdyby v něm Vojan dle Vašeho přání hrátí měl. S touž upřímností, s jakou jsem se letos zjara snažil uhájiti Vaši Uličku, chci se ujmouti také Mrtvého moře a prosím, abyste v té věci docela na mne spoléhal. Ale ta otázka obsazení je pořád složkou,

kteřá o termínu Vaš1 premiéry rozhodne. Prosim Váš, odpovézte mi hodně brzy.

S přátelským pozdravem Váš

Kvapil

Dopis, 1 list (305 mm X 232 mm), strojem na str. 1 a 2, podpis perem. — Papír s hlavičkou Královské české zemské a Národní divadlo v Praze, ředitelství. — Adresa: Pan Jiří Mahen, redaktor a spisovatel, Brno, Lidové noviny.

- ¹ Hra Jana Bartoše *Souboj* měla premiéru 29. listopadu 1917 v režii Jaroslava Hurta.
- ² Hra Jaroslava Marii *Torquato Tasso* měla premiéru 13. března 1918 v režii Jaroslava Kvapila.
- ³ Hra *Miliony* od Františka Langra měla premiéru až 20. května 1920 (režisér Jaroslav Hurt).
- ⁴ Hra *Přemyslovci* od Otokara Fischera měla premiéru 26. dubna 1918 v režii Jaroslava Kvapila.
- ⁵ Ibsenovi *Nápadníci trůnu* se hráli poprvé až 13. června 1920 v režii Vojty Nováka.

28

Vážený pane Kvapile,

dostal jsem včera Váš telegram a nejraději byl bych Vám odpověděl hned, ale opravdu nevím, jak se rozhodnout.

Situace je jasná a přece je nejasná a mně je opravdu těžko honem otelegrafovat.

Má hra je přijata v srpnu 1914. Byla psána vlastně k předvečeru Husových oslav 1915 a nyní teprve ji cenzura propustila. Soudil jsem, že když jsem čekal už tři roky, že nebudu na provozování dlouho čekat, zejména když se mi sdělilo, že Národní nemá než *Souboj* a *Tassa*,¹ ale na jednu se mi sdělilo, že je tu ještě věc s *Figarem*² a čerstvě přijatí *Přemyslovci*.³ Co jsem měl dělat? Obávám se, že přijde nový kurs cenzury a že hra zase něčím utrpí, obávám se, že pozitíř zase půjdu na vojnu⁴ a do Prahy se už nepodívám, nejraději bych se rozejel do Prahy, ale nemám peněz a trčím v Brně.

Váš telegram mně říká, že by [se] tedy hra mohla studovat už teď, že ji chcete obsadit, nebude-li Vojan hrát titulní roli. Já už mu ji nabídl, on ji vzal a já nevím, jak by to nějak šlo, aby to šlo jinak. Mám mu to napsat — jak? A kdo by hrál titulní roli? Hurt? Ten třetí akt přece s modlitbou je něco tak čistě pro Vojana a na dnešní dobu jak ušito, že režie by měla rozdat hru co nejdříve — jak to provést z Vašeho hlediska? Telegram neřiká mi nic určitého ani o době provozování, ani o obsazení. Já je provést nemohu, herců neznám, z mladých slyšel jsem pěkné věci o Matysovi, o Třebovském,⁵ ale opravdu nevím si rady.

Obracím se tedy na Váš s jednoduchou žádostí, abyste mi k tomu rozhodnutí pomohl přesnějšími údaji. Vezměte, prosím, v úvahu, že jsme se zbytečně nedohodli už o jedné hře⁶ a intendantce že nám zkazila druhou,⁷ že tedy vlastně dvě hry jsem na Národním ztratil. Nyní se musíme přesně dohovřit a já bych Váš lidsky prosil, aby se to stalo brzy. A proto Vám piši:

- a) *Nedovedl byste se o hře porozumět s Vojanem sám?*
 b) *Kdyby Vojan hrál, kdy hrálo by se Moře?*
 c) *Kdyby se role pro nával práce u Vojana dala jinému, kdy hrála by se hra a kdo by hrál roli Havelky?*

Čekám Vaši odpověď.

Váš Mahen

Dopis, 1 dvojlíst (194 mm × 149 mm), perem na str. 1–3. — Papír s hlavičkou Lidové noviny, Brno, redakce.

¹ Srov. pozn. 1 a 2 k dopisu č. 27.

² Jde zřejmě o omyl, Beaumarchaisova Figarova svatba byla nastudována už v roce 1914 (premiéra 30. května 1914 v režii Jaroslava Kvapila).

³ Srov. pozn. 4 k dopisu č. 27.

⁴ Vojskou službu už Mahen znovu nenastoupil. Srov. též pozn. 3 k dopisu č. 20.

⁵ Vojta Matys 1892–1922), člen plzeňského a Národního divadla, předčasně zemřel; Alexandr Třebovský (1876–1935), člen Národního divadla v Praze v letech 1897–1932.

⁶ Týká se *Písně života*; srov. v tomto souboru dopis 8 a k němu pozn. 2 a dopisy č. 9–15.

⁷ Týká se *Uličky odvahy*; srov. zde dopisy č. 20, 21, 23, 24, 25, a zejména komentář k poslednímu z nich.

29

V Praze 27. XI. 1917

Vážený pane a příteli!

Přečetl jsem znovu Mrtvé moře — po době tří měsíců, po níž jsem trpěl (a posud trpím) očním neduhem, jenž nedovoloval číst ani psát, první to knihu — a seznal jsem, že přece bude nejlíp obsadit Havelku Vojanem, ač by arci (kdyby Vojan hrát nemohl) po něm Vávra¹ a Hurt² byli nejprůměřnější interpreti té role. Ale respektoval jsem přece jen Vaše přání a roli má tedy Vojan. Teď půjde o to, kdy vyrazíme s premiérou. Už pro to, co sám uvádíte, i pro národní a tak výmluvný ráz Vaší práce bych si přál, aby se to stalo co nejdříve. Kdy? Doslova toho dnes určití nemohu. Faktum je, že Vojan měl už před Havelkou několik rolí, o nichž pracoval, a po Souboji³ dojde teď (ještě v prosinci) na Torquata Tassa.⁴ Role Vojanova v Přemyslovcích je menší než obvyklé jeho role, i mohli bychom zařadit Mrtvé moře hned poté, pokud jde o postup práce Vojanovy. Bylo by to, myslím, asi v únoru, tedy v nejskvělejší době divadelní, ač-li arci tou dobou o nějaké skvělosti nebo o divadelní době bude vůbec lze mluvit. Zmiňujete se o svých několika nesnázích, také finančních — snad byste mohl žádati na přijatou práci zálohu. (Upozorňuji, že dle nynějších norem platí se u nás za premiéru 400 K, za první reprízu 200 K, za další 7–8⁰/₁₀₀ z brutta,⁵ což zpravidla také vydá teď 150–200 K). Dopište formálně ředitelství a chtějte hned písemnou smlou-

vu. Tyto dni uděláme zkoušku čtenou. Obsadil jsem to kdekým, a doufám, že dobře.

Srdečně Vás zdraví

Váš J. Kvapil

Dopis, 1 dvojlist (171 mm × 132 mm), perem na str. 1–4.

¹ Jan Vávra (1861–1932), herec, od r. 1900 člen činohry Národního divadla v Praze.

² Srov. pozn. 1 k dopisu č. 11.

³ Srov. pozn. 1 k dopisu č. 27.

⁴ Srov. pozn. 2 k dopisu č. 27.

⁵ To je z hrubého výtěžku představení.

30

Vážený pane Kvapile,

z Vašeho dopisu měl jsem radost, zejména z toho, jak jste poděkoval význam hry v nynější chvíli, i prosím Vás proto, abyste tedy na mne nezapomněl a aby se hra studovala. Mluvil jsem teď o všem s pí Hübnerovou,¹ jež tu teď hrála, vyprávěla mi, že a jak se o hru zajímáte, abych se jí tedy v Praze dočkal, než zase půjdu na vojnu! Budu čekat Vašich dalších zpráv opravdu s netrpělivostí. Pište mi po čase, prosím o to!

Váš Mahen

30/11 1917

Dopis, 1 dvojlist (194 mm × 149 mm), perem na str. 1. — Papír s hlavičkou Lidové noviny — Brno, redakce.

¹ Herečka Národního divadla Marie Hübnerová (roz. Rufferová, 1862–1931) hostovala v Brně ve dnech 26.–29. listopadu 1917 ve hrách V. Skocha Naše babička (úloha baronky), F. X. Svobody Směry života (Soukupová), A. Jiráskova Vojnarka (selka), M. A. Šimáčka Svět malých lidí (Strouhalka). Navíc po dvakrát odpovědne pořádala pro děti „pohádkové hodinky“ (na počest 70. výročí narození E. Krásnohorské).

31

V Praze dne 19. dubna 1918

Velevážený pane a příteli!

Především o Mrtvém moři! Počne se studovati v květnu a v tomto slavnostním období¹ vypraví se jako jediná původní premiéra: myslím, že není pro ni místa významnějšího a čestnějšího, jakž ostatně zaslouží. O Vaší nové hře Nebe, peklo, ráj dal jsem Vám již oznámiti dramaturgem, že se nám velice líbí a že ji s radostí přijímáme k provozování, netajíce se arci obavou, že se nám cenzura prozatím proti ní vzepře.² O tom co

nevidět; v této sezóně bychom ji beztoho už hráli nemohli, a o premiéře Mrtvého moře se bohdá uvidíme.

Se srdečným pozdravem

Váš Kvapil, v. r.

Filmovými podniky se teď nezabývám, ale myslím, že by Vám dobře mohl odpovědět pan Palausch, redaktor Union, jenž mne nedávno o nějaké filmové libreto žádal.³

Dopis, 1 list (285 mm × 220 mm), strojem na str. 1. — Papír s hlavičkou Ředitelství Královského českého zemského a Národního divadla v Praze. — Adresa: Pan Jiří Mahen, spisovatel, redaktor, atd., Brno, Lidové noviny.

- ¹ V tomto slavnostním období — tj. v období oslav padesátého výročí položení základního kamene ke stavbě pražského Národního divadla v květnu r. 1918.
- ² Hra *Nebe, peklo, ráj* měla premiéru v Národním divadle v Praze 6. února 1919 v režii Gustava Schmoranze.
- ³ Jiří Mahen se v průběhu roku 1918 aktivně účastnil založení filmové společnosti Lloyd-Film v Brně. Kvapilova odezva na nedochovanou korespondenci Mahenovu je zřejmě v souvislosti s tímto Mahenovým zájmem.

32

V Crikvenici 14. 7. 1918

Milý příteli!

Váš dopis ze dne 5. t. m. došel mne sem do Crikvenice, kdež už jsem bezmála čtrnáct dní, teprve včera, a má odpověď patrně přijde pozdě, což konečonců ani není neštěstí, neboť mohu Vám leda povědět, že překladatel Fr. Vondráček¹ žije v Chrásti u Chrudimi, ale jeho překlady veršem že nejsou bez podstatných korektur k potřebě. Hru, o níž se zmiňujete, neznám. Chystám také některé polské novinky, především jednu hru Mickiewiczovu²; snad i Vám se pak hodí.

Maje už toto psaní pro Vás rozepsáno, zmíním se hned o věci, o níž mi onehdy referoval z Prahy Khol³ a k níž jste Vy dal popud svým upozorněním (opis Vašeho dopisu mi byl sem zaslán). Jde, jak víte, o ten bohapustý a blbý klep pověstného „redaktora“ Kučery,⁴ ježž jste od něho zaslechl, že čeští autoři musejí členy naší divadelní správy upláceti, aby se hry jejich dostaly na jeviště Národního divadla. V Praze, jak mi Khol oznamuje, usnesli se v našem správním výboru, aby se na toho Kučeru podala žaloba, ale já jim napsal svoje mínění, jež Vám — libo-li — dá Khol někdy přečísti. Nechce se mi psát o tom ještě jednou. Požádal jsem ostatně Khola, aby si vyžádal o celém případě dobré zdání mého právního přítele dr. Přemysla Šámala,⁵ a ten ať rozhodne, co dělati. Upřímně řečeno, jsem v těchto věcech po událostech posledních dvou desetiletí poněkud otrlý, zvláště jde-li o klepy, jejichž svrchovaná absurdnost je každému zřejma a jimiž bych sebe sama snižoval, kdybych předpokládal, že se jim musím teprve brániti. Dali jsme si líbiti, a to tiskem, urážky mnohem nebezpečnější, jež měly někdy i zdání pravdy, a ne-

bránil jsem se jim, a Khol ví dnes ode mne, jaké mám důvody nehnati se přespříliš do sporů, v nichž bych vystupoval po boku Schmoranzově.⁶ Ale to jsou koneckonců věci interní, a pokud jde o případ Vámi oznámený, lituji výslovně, když jste už uznal za vhodné o něm se zmiňovati, že jste přímo na toho člověka neuhodil otázkou, k o h o se jeho řeči týkají, tj. kdo uplácel a kdo se dal uplácti. Dle Vašeho listu narážel ten Kučera na případ docela konkrétní, kde prý sám prostředkoval, i sumu jmenoval, a bylo Vám tedy snadno tohoto speciálního případu se držeti — leda že jste, jako já, pokládal to za pouhý žvást a šel, odplivnuv si, dál. Ale Vy jste patrně na tu věc pohlížel trochu vážněji, sic byste o tom nebyl Kholovi tak přesně referoval, nabízejte i svoje svědectví. V té věci dovolte, abych Vám i já srdečně poděkoval za přímou, s níž jste se nám nabídl k dispozici. Není nikdy příjemno namáčetí svoje čisté ruce do špinavosti. Já toho Kučeru znám a před několika roky musil jsem se s ním (tehdy arci ještě nebyl redaktorem toho všivého plátku!) stýkati, neboť byl insertním administrátorem novinářského závodu Vlčkova, jenž mi dodával anonce pro Divadelní oznamovatel Národního divadla, mnou vydávaný jakožto denní program divadelní. Poznal jsem ho v jeho zaměstnání jako člověka čiperného, ale bezohledného a arci všeho schopného, jinak však jako úžasného a nepřičetného mluvku, jenž se přes tu chvíli chlubil věcmi na první pohled nemožnými (úspěchy u ženských, přátelstvím s našimi vynikajícími lidmi atd.) a jenž patrně si pomáhal opravdu nějakými pokoutními obchůdky zprostředkovatelskými. Vzpomínám si, že kdysi i mně začínal dávatí najevo, že by, kdybych chtěl a byl ochoten, atd. — ale já se mu arci hned vysmál a hovor o tom přetrhl. A on hned také začínal uváděti doklady, komu už všemu, ale hned bylo viděti, že je to pouhé žvanění. Když vypukla válka, přestal Divadelní oznamovatel vycházeti, a co ten člověk teď dělá, nevím. Leda že vydává známého Nájemníka, jehož jsem jaktěživ nečetl. Nečísti těch věcí a nevědětí tedy o nich, toť jediný způsob, jímž jsme se jim dosud bránili. Ve Vašem případě jde o to, zásadu prolomiti. Stálo by to za uváženu, proč ne — ale neřekneme tím eo ipso, že všechny ty předešlé insinuační byly pravdivy, protože jsme se jim nebránili? A máme lidem toho druhu pomáhati právě dnes, kdy je novinářská perzekuce na programu dne, k laciné reklamě, že „také oni“ pykali jako novináři? Snad tento důvod nestačí, ale já znám psychologii veřejnosti a vím, co z toho za pár let kouká.

Hrome, teď vidím, že jsem se o tom sám nechtě rozepsal. Je to nakažlivé, odpusťte! Děkuji Vám za přátelskou ochotu, s níž jste nás na tu věc upozornil, a se srdečným pozdravem jsem všecek

Váš J. Kvapil

P. S. Zůstanu tu do konce měsíce, libo-li Vám napsati mi pár řádek, ale pište *jen rekomando!*

Dopis, 1 dvojlíst (290 mm × 230 mm), perem na str. 1—4.

¹ František Vondráček (1865—1954), ředitel měšťanské školy a inspektor, překladatel a propagátor polské literatury.

² K premiéře Mickiewiczovy hry v pražském Národním divadle nedošlo.

- ³ František K h o l (1877—1930) — český spisovatel, v letech 1915—1925 dramaturg činohry Národního divadla v Praze.
- ⁴ Antonín K u č e r a, novinář, redaktor pražského listu Nájemník.
- ⁵ Dr. Přemysl Š á m a l (1867—1941), — advokát, veřejný činitel, v letech 1918—1938 vedoucí kanceláře prezidenta republiky. S Jaroslavem Kvapilem jej spojovala mimo jiné účast v protirakouském odboji za první světové války.
- ⁶ Srov. též pozn. 1 k dopisu č. 8.

33

V Praze dne 6. září 1918

Velectěný příteli!

Včera dodána nám byla policejní zpráva o Vaší hře Nebe, peklo, ráj,¹ již jste nám před prázdninami zadal. Rozumí se, že dlužno podati případný rekurs k cenzurní radě, ale prve prosím v té věci za Váš souhlas a dovolení, abychom mohli také Vaším jménem rekurovati.² Očekávám tedy obratem Vaši odpověď a prosím, abyste mi spolu vrátil připojený výnos pražské policie.

S upřímným pozdravem

1 příloha, rekomm.³

Váš Jaroslav Kvapil

Dopis, 1 list (305 mm × 232 mm), strojem na str. 1. — Papír s hlavičkou Královské české zemské a Národní divadlo v Praze, ředitelství. — Adresa: Pan Jiří Mahen, spisovatel, dramaturg Národního divadla v Brně.

¹ Výnos pražské policie (zřejmě zákaz provozování Mahenovy hry) se v pozůstatosti pisatelově ani adresátově nezachoval.

² Srov. pozn. 2 k dopisu č. 31.

³ Viz pozn. 1.

34

Praha 22. listopadu 1923

Milý příteli,

nerad bych, aby mezi námi nastalo nějaké nedorozumění, buď proto, že se dost dlouho nerozhodlo o Vašem Dezertéru na našem divadle, nebo proto, že se naše stanoviska různila. Docházím dnes k názoru, že konečkonců odpovídá si autor Vašeho jména za svou věc sám, a jsem velmi ochoten přijmouti Vaši hru k provozování tak, jak je,¹ tím spíše, že náš nový režisér p. Stejskal² se o Vaši hru velice zajímá a tvrdí, že by si ji troufal s úspěchem scénovat. Tím arci přicházím k otázce, kterou jste mimochodem nadhodil, a ta se týká mé režie: nevím, myslil-li jste to doslova, ale s vůlí sebe lepší — a o té, prosím, nepochybujte — nebylo by mi možno letos ujmouti se nějaké režie, neboť jsem se, jak snad z novin víte, zavázal k značné činnosti režisérské v zahraničí, a toho mála času, jenž mi zbude, budu moci nanejvýše použítí k denní práci divadelní a k povinnostem, jež jsem už vzal na sebe dříve. Nanovo však opakuji,

že náš Stejskal je Vaší hrou zaujat a že má do ní velkou chuť. Rozumí se, že já sám mu budu i radou i pomocí ve všem všudy nápomocen, jakmile dojde k jejímu přijetí a studování.

Doufám, milý příteli, že Vás tato zpráva upokojí více než všechno dřívější vyjednávání.

Očekávám Vaši odpověď, ale prosím, pište brzy, neboť počátkem příštího měsíce odjízďím, a musil byste na odpověď příliš dlouho čekat.

Těším se tedy na Vaše zprávy a jsem přátelsky

Váš Kvapil

Dopis, 1 dvojlíst (232 mm × 142 mm), strojem na str. 1, 3, 4. — Papír s hlavičkou Ředitelství Městského divadla na Královských Vinohradech. — Adresa: Pan dr. Jiří Mahen, Brno, Městská knihovna.³

¹ *Dezertér* měl premiéru ve Vinohradském divadle 30. září 1924 v režii Bohuše Stejskala a v hlavní roli se Zdeňkem Štěpánkem.

² Bohuš Stejskal (1896–1955) — herec a režisér, básník a dramatik. Po kratším působení v Národním divadle v Brně zakotvil v Městských divadlech pražských (od r. 1923) jako režisér a šéf činohry. Naposledy působil jako ředitel Divadla Vítězslava Nezvala v Karlových Varech.

³ Mahenova adresa není správná; Jiří Mahen univerzitní studia nedokončil a doktorát nezískal.

35

22. listopadu 1926

Vážený pane šéfe,

Jiříkovský¹ mně poslal Váš dopis², poněvadž věřím Vám i jemu, zakročuji hned u Národního dle Vašich pokynů a žádám tam odpověď obratem.

Jakmile bude Janošík uvolněn, ihned Vám napíšu.

Dávám Vám ovšem plně právo, abyste si se hrou činil, co Vám libo, neboť

1. by mně záleželo na nějaké „opravě“ na Vinohradech,

2. vím, že by to u Vás dopadlo dobře.³

S projevem opravdové úcty

Váš [Mahen]

Dopis, 1 list (166 mm × 213 mm), strojem na str. 1, kopie bez podpisu. — Vpravo nahoře připsáno tužkou neurčeným rukopisem: Jar. Kvapil.

¹ Václav Jiříkovský (1891–1942) — herec a režisér; v letech 1916–1918 umělecký správce, v letech 1918–1919 a v letech 1931–1941 ředitel brněnského divadla. Přítel Mahenův.

² Kvapilův dopis Václavu Jiříkovskému, datovaný v Praze 20. listopadu 1926, zní:

„Milý příteli!

Onehdy jsme si psali o Mahenovi a o jeho Janošíkovi. Věc nabývá dnes určitějších forem; s naším panem ředitelem jsme si řekli, že by Janošík mohl být u nás „tahák“ a že bychom jej mohli u nás vytáhnouti třeba ještě před vánočními svátky. Jde teď o provozovací právo: kdyby se v Národním dověděli, že naň pomýšlíme, hodí ho na dvě zkoušky ve Stavovském, a my jsme zas tam, kde předloni se Cyranem a loni s Našimi furianty. Mahen by z toho neměl takofka nic, kdežto u nás může trhnout Janošíkem pěkné tisíce. Vy jste jeho dobrý kamarád a mohl byste to s ním tak nějak šikovně za nás vyjednat, aby vypověděl,

protože mu ho nehrajou, Janošika Národnému divadlu (ale ať neříká proč!), a my pak s ním uzavřeme ihned smlouvu s okamžitým a náležitým „foršusem“. Vy nám tu přátelskou službu jistě uděláte a podáte nám buď sám, anebo na Vaše vyzvání Mahen, hodně záhy zprávu. Snad by to za to Mahenovi i stálo přijetí do Prahy, už také proto, abychom se poradili o jednotlivostech a hlavně výpravě. Toť se ví, že všecko toto jednání mezi námi je věc naprosto tajná a že i Vy ji v tajnosti udržíte.

Těším se na Vaši laskavou odpověď a s upřímným pozdravem jsem Váš

Kvapil

[Jeden odstavec textu, který se týká divadelních provozních záležitostí, je vypuštěn.]

[Přípis Václava Jiříkovského Jiřimu Mahenovi:]

„Milý Juro — to, co píše Kvapil, by nebylo špatné. A chceš-li to udělat — neohlížej se na nové věci — na ty dojde!) — udělej to okamžitě. Věc musí *letět* — dokud je do toho chuť. Aby se zaměstnal nějak Hilar — měl bys napsat Vojtovi, aby si ve Stavovském zahráli Uličku odvahy! A pak bychom teprve potom zadali nové věci — každému divadlu jednu! Tak to vidím obchodně!

S Leváry⁴ to udělám! Piš mě i Kvapilovi, jak jsi se rozhodl!

Tvůj V.“;

³ Mahenův *Janošík* měl ve Vinohradském divadle premiéru až 28. června 1932 v režii Jana Bora a se Zdeňkem Štěpánkem v titulní roli.

⁴ *Leváry* — spr. Velké Leváre; jde o rybářskou záležitost; místo Mahenova a Jiříkovského rybaření u Kút (v okrese Senica).

36

Na Král. Vinohradech 25. XI. 1926

Milý příteli,

poděkoval jsem Vám už telegraficky za Váš dopis a připojil prosbu, abyste věc urychlil. Rád bych vypravil Janošika v prosinci a měl ho jako sváteční pečení na vánoce; myslím, že se bude u nás hodně líbit, poněvadž mu můžeme dáti dobré obsazení se Štěpánkem v čele. Kdyby se o tom arci dověděli v Národním, způsobí nějakou taškařici, z níž sami nebudou mít sice nic, ale při níž vyjdeme Vy i my zkrátka. Proto naléhám na rychlé uzavření smlouvy, a jak už jsem psal Jiříkovskému, zabezpečíme si ji také nějakým foršusem, bude-li třeba. Vidíte tedy, že se nám do toho mocně chce, a hleďte to tedy urychlit, neboť máme už konec listopadu, a takové představení se nesfoukne přes noc. Zmiňujete se nějak o změnách v textu; mám sic po ruce i vydání slovenské a pro přírodu, ale bylo by nejlíp, kdybyste mi sám naznačil, jaké že to chcete mít odchylky od vydání původního, resp. od toho textu, jak se hrál za mé režie v Národním divadle r. 1910.

To všechno bych věděl tuze rád a brzy. A také byste mi mohl povědět, jak si nejsnáze opatřiti potřebné kostýmy; snad skrze Jiříkovského¹? Musíme být v té věci přesni, abychom si Slováky nepohněvali. Tolik pro dnešek. Těším se na Vaši zprávu a doufám, že se ne-li hned, tedy do premiéry uvidíme.

Se srdečným pozdravem

Kvapil

Dopis, 1 dvojlíst (224 mm × 145 mm), strojem na str. 1 a 3. — Papír s hlavičkou Ředitelství Městského divadla na Královských Vinohradech.

¹ Václav Jiřikovský (srov. pozn. 1 k dopisu 35) byl v letech 1927–1928 šéfem činohry a pak do konce roku 1930 administrativním ředitelem Slovenského národního divadla v Bratislavě.

37

[25. 11. 1926]

— DIKY ZA ZPRAVU URYCHLETE ROZHODNUTÍ¹ — KVAPIL —

Telegram (na blanketu), 1 list (170 mm × 220 mm), strojem na str. 1. — Adresa: Mahen, městská knihovna Brno.

¹ Uvolnění hry Janošfk, která byla smluvně vázána pro pražské Národní divadlo. — Srov. též pozn. 2 k dopisu č. 35.

38

V Praze 30. XI. 1926

Milý příteli,

máme-li hráti Janošíka ještě do vánoc, tož tedy koudel hoří, a já tu podnes nemám Vašeho závazného rozhodnutí. I posílám Vám smlouvu, již mi laskavě podepište a obratem vraťte; Národnímu divadlu současně oznamte, že jste svou hrou disponoval jinak. — Máte na to právo, když už se Janošík v Národním divadle tak dlouho nehrál — a nedbejte jejich slibů, že ho snad někdy zase zahrajou, což arci povídám jenom ve Vašem zájmu. Jestliže se Vám však zdá, že jednání s Národním divadlem vyžádá si delší doby, aby potom na Vás nemohli, tož si tedy necháme Janošíka na dobu jarní, ale smlouvu chtěl bych míti hned. Pro případ, že nám bude možno nastudovati Janošíka ještě teď před svátky, je ředitelství ochotno poslati Vám zálohu, jakmile arci budeme míti zabezpečeno, že nám to Národní divadlo na základě dosavadních svých práv před nosem nevypálí.

Smlouvu pošlete a je-li nějak napilno, podejte mi třeba i telegraficky slůvko odpovědi.

Se srdečným pozdravem Váš

Kvapil

Dopis, 1 dvojlíst (224 mm × 145 mm), strojem na str. 1 a 2, podpis perem. — Papír s hlavičkou Ředitelství Městského divadla na Královských Vinohradech.

Nad text dopisu připsal Jiří Mahen perem: Smlouva poslána 1. XII. 26 [a na jiném místě:] 8 %.

1. prosince 1926

Vážený pane šéfe,

smlouvu Vám posílám obratem. Z Národního jsem dostal dopis právě před půl hodinou, proč prý to vypovídám atd. Dnes jim napíšu doporučeně, že to vypovídám, poněvadž opravdu potřebuji peníze. Ovšem nevím, je-li to možná prostě vypovědět a je-li tím všechno hotovo.

Jakmile dostanu odpověď, hned Vám ji pošlu, aby věci byly úplně jasny.

Se srdečným pozdravem

Váš [Mahen]

Dopis, 1 list (340 mm × 213 mm), strojem na str. 1, kopie bez podpisu. — Dole připsáno neurčitým rukopisem tužkou: Jar. Kvapil.

Brno 28. prosince 1926

Vážený pane šéfe!

Zadávám Vinohradskému divadlu komedii Praha—Brno—Bratislava a doufám, že s tím budu mít u Vás úspěch.¹

Dr. Hilar psal mně 18. prosince, že Janošík je s Národním divadlem jaksi vzájemně sezdán vojanovskou tradicí. Píšu mu dnes znova. —

Se srdečným pozdravem

Váš [Mahen]

Dopis, 1 list (182 mm × 210 mm), strojem na str. 1, kopie bez podpisu. — Připojen podací lístek na doporučené psaní Jar. Kvapilovi 28. 12. 26. Mahenův přepis perem v pravo dole: Dr Jar Kvl 8. ledna, že to Hilar nechce pustit a zda mne moje smlouva váže.

¹ Mahenova komedie *Praha—Brno—Bratislava* byla uvedena poprvé v Bratislavě 25. 11. 1927 v režii Josefa Bezdíčka, pak v Brně 25. dubna 1928 v režii Vladimíra Šimáčka. K uvedení v Praze nedošlo.

Vážený pane šéfe,

dr. Hilar poslal mně psaní, že nepustí Janošíka až ke dni 1. ledna 1928 a do té doby jej chce provést ve Stavovském.

Tušil jsem, že celá věc tak dopadne, ačkoli jsem se ovšem o Vinohradech nezmiňoval. Co mám dělat? Vojta chce hrát Janošíka,¹ měl tu v něm pěkné úspěchy. Necháme smlouvu platit pro příští rok? Octl jsem se ve slepé uličce, ale píšu Vám otevřeně. Nedovedu v konkurenci divadel lidsky běžet.

Čekám ovšem Vaši odpověď.

S projevem srdečné úcty

Váš Mahen

12. 1. 1927

Dopis, 1 list (294 mm × 220 mm), perem na str. 1. — Papír s hlavičkou Věřejná knihovna města Brna, Rašínova ul. 3. — Prezentační razítko: Městské divadlo Královských Vinohrad, došlo 14. I. 27, č. prot. 22.

¹ *Vojta chce hrát Janošíka* — Jaroslav Vojta (1888–1971) — herec, od r. 1925 člen činohry Národního divadla v Praze. Přátelství s Jiřím Mahenem bylo dlouholeté a počíná zřejmě v době Mahenova i Vojtova příchodu do Brna r. 1910. — Vojtův zájem o vystoupení v titulní roli Janošíka dosvědčuje mj. Vojtův dopis Jiřímu Mahenovi z ledna 1927, otištěný v knize Adresát Jiří Mahen (Praha 1964) na str. 149–150, i další dopis z téhož roku, blíže nedatovaný (Adresát Jiří Mahen, str. 150–151).

42

Praha 29. I. 1927

Milý příteli,

Nemějte mi za zlé, že odpovídám teprve dnes.

1) Pokud jde o Janošíka, tušil jsem, že Hilar něco provede. Ale z toho Vy nic mít nebudete. Hodí hru do repertoáru, jak to udělal s Cyranem a Našimi furianty, otríská ji všelijakým provedením, a byť se i hrála častěji, nijak zvlášť na základě své starší smlouvy a dle platebních usancí Národního divadla nepochodíte. Ale může se i stát, že Vám provedení pro letošek slíbí, a slibu že nedostojí. To by bylo pro Vás líp: máte smlouvu s námi, a my na ní trváme. Nejlépe, myslím, quieta non movere. U nás dočkáte se Janošíka ne-li letos, tož napřesrok; kdyby v Národním divadle o tom věděli, využili by Janošíka ve svůj prospěch víc, nežli by bylo zdrávo Vám, a tím by se pak trvalost našeho úspěchu a s ním i Vaše příjmy u nás oslabily. Nejlíp tedy mít svatou trpělivost a ničím nehýbat. Jestliže byste byl rád realizoval obchod s Janošíkem u nás už teď, snad byste se mohl — jak už jsem se jednou zmínil — přímo s ředitelem dr. Fuksou dohodnout o nějaké slušné záloze. Jenom při informaci připomínám, že jsme, nemajíce Janošíka, vytáhli ze starší české literatury Maryšu, a tu jsme za pět neděl hráli čtrnáctkrát: vidíte tedy, že u našeho divadla i starší hra dobře pochodí.

2) Teď ještě o Vaší veselohře Braha—Brno—Bratislava, kterou jste nám zadal. Vzal jsem ji do rukou s velikou chutí, ale nezazlete mi, milý příteli, řeknu-li Vám, že bude líp u nás v Praze ji nehrát: Myslím, že by se jí ani dost nerozumělo, jako jsem se v ní při četbě nemohl zpočátku vyznat ani já sám. Rozhodně to není jedna z her, jež by mohly u nás obstát bezpečně jako Janošík, a my jsme letos už měli několik takových lada-jakých úspěchů, že teď se jistě musíme opřít o něco hutnějšího. Mluvil jsem oněhdy s Jiříkovským nanovo o Vaší Uliče odvahy; ta se v Praze celkem ani nehrála¹ a zasloužila by toho, když nám to tenkrát v Národním divadle nebožtík intendant pokazil. Nemohu sic slíbit, že ji v nynější repertoární tlačenici vypravím hned, ale snad si můžem o tom povídati dál; rozhodně by to bylo lepší než hrát novou Vámi zadanou veselohru; rukopis její si prozatím nechávám, ale dle přání Vám jej vrátím.

Těším se, milý příteli, na Vaše nové zprávy a jsem s upřímným pozdravem Váš

J. Kvapil

Dopis, 1 dvojlist (225 mm × 146 mm), strojem na str. 1–3, podpis perem. — Papír s hlavičkou Ředitelství Městského divadla Na Královských Vinohradech. — Adresa: Pan J. Mahen, spisovatel p. t. v Brně. — Nad text dopisu připsal Jiří Mahen tužkou: „Odpověď na dopis z 12. I.; 7 dní, co jsem měl dělat.“

¹ *Uličku odvahu* hrálo v Praze poprvé (nepočítáme-li hostování brněnské činohry 1917) divadlo Akropolis (premiéra 28. 1. 1928, režie Jaroslav Tumlíř). Premiéra v Komorním divadle byla 4. 11. 1938 v režii Františka Salzra.

43

V Praze dne 4. září 1927

Milý příteli,

dne 12. ledna t. r. jste mi psal: „Doktor Hilar poslal mně psaní, že nepustí Janošíka až ke dni 1. ledna 1928 a do té doby jej chce provést v Stavovském.“

Máme s Vámi od 1. prosince 1926 podepsánu smlouvu na Janošíka, a jestliže jsme podnes nejednali dále, tož proto, že jsme byli vázáni termínem 1. ledna 1928, do kterého doby si vyhradil právo na Vaši hru dr. Hilar. Věděl jsem předem, že slibuje, co nesplní, a nesplní toho patrně ani ve zbývajících čtyřech měsících. Píši Vám dneska jen proto, abych se Vám znova připomenul a požádal Vás, abyste Hilara zbytečně neupomínal; kdyby teď mimo všechno nadání Janošíka ještě na nějakou reprízu vytáhl, oddálí se tím nastudování u nás — a tolik jistě víte, že provedení naše bylo by pro Vás výhodnější. Doufám, že mi dáte zapravdu a těším se na nějaké slůvko od Vás.

Se srdečným pozdravem

Váš J. Kvapil

Dopis, 1 dvojlist (226 mm × 146 mm), na str. 1 a 2, podpis perem. — Papír s hlavičkou Ředitelství Městského divadla Na Královských Vinohradech. — Adresa: Pan Jiří Mahen, v Brně, Rašínova 3. — Nad textem dopisu připsal Jiří Mahen perem: „Bez odp.“

44

V Brně dne 26. září 1928

Vážený pane Kvapile,

čtu v novinách na všech stranách o Vaší šedesátce.¹ Je mně nějak líto toho všeho uplynulého času, který je za námi, a zejména válečných let, která nás oba zbytečně zdržela v práci. Byly chvíle, kdy jsme si rozuměli i nerozuměli, jak už to mezi lidmi bývá. Ale nakonec rozumí člověk člověku a já Vám přeju do budoucnosti všechno dobré.

S projevem srdečné úcty

Váš Jiří Mahen

Dopis, 1 list (170 mm × 209 mm), strojem na str. 1, podpis perem.

¹ Jaroslav Kvapil se narodil 25. září 1868.

Děkuji, milý příteli, že jste si na mne o té šedesátce vzpomněl. Mám Vás upřímně rád a přeji Vám do budoucna nejkrásnějšího zdaru!

Všecek Váš

J. Kvapil

Dopis, tištěné poděkování za blahopřání, 2 listy (199 mm × 151 mm), perem na str. 2. — Tištěný text:

„V Praze v září 1928

Za všechnu neobvyklou poctu, na nesčetné přátelské projevy a zvláště za tolik upřímné lásky a oddanosti, jichž se mi dostává v čas mé šedesátky, nelze mi děkovati všem společně i každému zvláště než těmito několika slovy, jimiž bych především rád řekl, že všechny ty pocty jsou mnohem větší než moje životní dílo, a ta upřímná láska, s níž se mi podávají, že mne zavazuje nejen k vděčnosti, ale především k tomu, abych zbytek svého života tím účinněji zasvětil dobré práci národní ve vlasti, jejíž svobody se dočkati bylo mi největším darem krásného životního osudu.

Jaroslav Kvapil“

*Vážený pane Kvapile,
vzácný příteli,*

děkuji Vám opravdu srdečně za knihu Vašich sto kapitol.¹ Čtu to pozorně v Lidových novinách a vím, že máte, o čem byste vyprávěl. Měřítka na věci kdysi a dnes může být všelijaké, ale byla určitá fakta, o kterých musíme přemýšlet nebo si aspoň pohovořit.

Upřímně Vás zdraví

Váš Jiří Mahen

9. XI. 32

Dopis, 1 list (265 mm × 218 mm), perem na str. 1.

¹ Kniha Jaroslava Kvapila *O čem vím*, vzpomínky (2 svazky, Praha 1932), odměněná též státní cenou.

V Praze, 13. prosince 1932

Milý příteli,

moje gratulace k Vaší padesátce¹ — jak mladá to pro mne léta!² — se trochu opozdila, neboť jsem nebyl týden v Praze a novin takřka nečetl. Přijměte ji dodatečně s touž upřímností, s níž jsem vždycky sledoval Vaši jadrnou činnost literární a s níž jsme se občas i neshodli: mám lidi Vašeho druhu tuze rád, neboť ať v shodě či neshodě dovedou si vždycky zachovati přímou a nezáludnou, u nás bohužel v literárním

i jiném životě tak vzácnou. Užijte i po padesátce svého života v plodné práci i v stálém zdraví hodně spokojeně.

S upřímným přátelstvím

všecek Váš Jaroslav Kvapil

Dopis, 1 list (278 mm × 213 mm), strojem na str. 1, podpis perem. Pod podpis připsal Jiří Mahen tužkou: XIX, Letenské nám. 7.

¹ Jiří Mahen se narodil 12. prosince 1882.

² Jaroslav Kvapil (nar. 25. září 1868) byl v té době už 64letý.

48

Vážený příteli,

řikal mi zase Jiříkovský, abych jel do Prahy.¹ Přijel bych, jak Vy byste to dohodl — ale co budu povídat, když všechno víte? Prohlédnu si tedy dobře rybáře Šámala.² Napište mi prostě, který den mám být v době od 20. do 25. v Praze a já přijedu rychlíkem, který odjíždí z Brna v 6 ráno. V Praze bych jel rovnou k Vám.

Váš

Mahen

15/III 33

Dopis, 1 list (333 mm × 209 mm), perem na str. 1.

¹ Jiří Mahen několikrát intervenoval v Praze v záležitostech brněnského divadla (jako funkcionář různých organizací i z přátelské ochoty k řediteli Václavu Jiříkovskému).

² Srov. též pozn. 4 k dopisu č. 32. — Jiří Mahen byl rybář ze záliby i funkcionář rybářských spolků. Jak vyplývá z dopisu, chtěl zřejmě společných zájmů využít pro zdar jednání u kancléře dr. Šámala.

DIE BELAGERUNG EINES THEATERS

(Briefwechsel zwischen Jaroslav Kvapil und Jiří Mahen)

Der bedeutende tschechische Dramatiker, Dichter, Prosaiker, Bibliothekar, Journalist und Dramaturg Jiří Mahen (eigentlich Antonín Vančura, 1882–1939) kämpfte sich als junger Autor nur mit Schwierigkeiten auf die Bühne des Prager Nationaltheaters durch. Die gelang ihm erst mit dem Schauspiel *Janošík* (1910), nachdem er sich vorher vergebens um die Aufführung von vier Bühnenwerken bemüht hatte.

Mahens Beziehungen zum Nationaltheater beleuchtet sein Briefwechsel mit einem der bedeutendsten tschechischen Regisseure Jaroslav Kvapil (1868–1950), der auch Dramatiker und Dichter war. Kvapil wirkte seit dem Jahr 1900 als Regisseur und Dramaturg, seit dem Jahr 1912 als Chef der Sprechbühne des Prager Nationaltheaters – und Mahen hatte ihm viel zu verdanken, vor allem die hervorragende Inszenierung des Schauspiels *Janošík*, die mit Eduard Vojan in der Hauptrolle dem jungen Autor einen durchschlagenden Erfolg brachte.

Der Briefwechsel Mahen–Kvapil blieb zwar nicht komplett erhalten, bietet jedoch trotzdem ein interessantes Bild der Verhandlungen des Autors mit dem Dramaturgen. Diese Verhandlungen verliefen nicht immer ruhig. Mahen kämpfte mit heftigem Temperament gegen die vorgeschlagenen Kürzungen mancher Szenen und konnte sich auch mit der Haltung der Theaterverwaltung gegenüber seinem weiteren Schauspiel *Píseň života* (Lied des Lebens) nicht versöhnen.

Doch vermochte auch der scharfe Meinungs austausch die gegenseitigen Beziehungen nicht zu trüben, wie die gemeinsamen Bemühungen beweisen, während des ersten Weltkrieges zwei weitere Stücke Mahens, die heitere lyrische Komödie *Ulička odvahy* (Das Gäßchen des Mutes) und das Drama des religiösen und sozialen Aufruhrs *Mrtvé moře* (Das tote Meer) zur Aufführung zu bringen. Die lyrische Komödie *Ulička odvahy* gelangte schließlich nicht auf die Bühne des Prager Nationaltheaters (ihre Erstaufführung fand in Brünn statt), die Dramen *Mrtvé moře* und *Nebe, peklo, ráj* (Himmel, Hölle, Paradies) gingen in Prag erfolgreich über die Bühne, obwohl die Zensur Schwierigkeiten bereitete.

Die folgende Etappe des Briefwechsels fällt dann schon in die Zeit der ersten Republik. Jaroslav Kvapil verließ das Nationaltheater und wirkte in den Jahren 1921–1928 als Regisseur am Weinberger Theater in Prag – verhandelte jedoch auch in dieser Funktion mit Mahen über die Aufführung und Inszenierung seiner Theaterstücke.

Als Jiří Mahen anlässlich von Kvapils sechzigstem Geburtstag seine bisherigen Beziehungen zum Jubilar bilanzierte, konstatierte er mit Recht: „Es gab Augenblicke des Verstehens und Nichtverstehens, wie dies ja der Fall zu sein pflegt. Aber schließlich versteht man einander ja immer von Mensch zu Mensch...“.

Der Briefwechsel Mahen–Kvapil enthüllt interessante Tatsachen und stellt vor allem für die Chronologie der Entstehung von Mahens Bühnenwerken und die Kenntnis ihrer Schicksale eine unschätzbare Quelle vor.